

Palonen Juulia

LASTEN ALOITTEET JA NIIDEN TOTEUTUMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Pro gradu- tutkielma
Joulukuu 2021

TIIVISTELMÄ

Julia Palonen: Lasten aloitteet ja niiden toteutuminen varhaiskasvatuksessa
Pro Gradu-tutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatuksen ja yhteiskunnan tutkimuksen maisterikoulutus, Varhaiskasvatus
Joulukuu 2021

Tutkimusaiheeni ovat lasten aloitteet ja niiden toteutuminen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat vastaamaan lasten aloitteisiin. Halusin tutkia tarkemmin, miten menetelmät (kerronnan menetelmä, leikin havainnointi sekä sähköinen työkalu) toimivat sekä millaisia aloitteita päiväkodissa tulee ja miten niitä toteutetaan.

Tutkimuskysymyksiini olivat, miten näillä menetelmillä saadaan tietoa lasten aloitteista, millaisia aloitteita lapset tuottavat sekä millaista toimintaa aloitteiden pohjalta syntyi. Teoreettisena taustana tutkimuksessani ovat osallisuus, arvot, lapsikäsitelmä, kasvattajan ja lapsen vuorovaikutus sekä pedagoginen dokumentointi. Aiempi tutkimus liittyy toiveisiin ja vuorovaikutukseen. Keskeisinä käsitteinä ovat aloite sekä vuorovaikutus. Olen toteuttanut tutkimukseni puolistrukturoituna ryhmähaastatteluna. Haastatteluun osallistuivat viiden lapsiryhmän kasvattajat. Olen analysoinut haastattelun sisällönanalyysin avulla.

Tutkimustuloksissa nousi esille se, että kerronnan menetelmä sekä leikin havainnointi olivat käytössä, mutta menetelmiä toteutetaan monella eri tavalla. Sähköinen työkalu ei ollut vielä käytössä. Lasten aloitteet liittyivät pääosin arkeen. Toiveet olivat myös sanattomia, kuten ilmeitä ja eleitä. Täysin uusia aloitteita tuli vain isoimpien lasten ryhmässä. Aloitteet toteutettiin pääosin hyvin, mutta sopimattomia aloitteita jouduttiin hylkäämään. Aloitteiden valintaan vaikuttivat arjen sujuvuus, resurssit sekä kasvattajan ominaisuudet. Aloitteiden pohjalta syntyvä toiminta liittyi arkeen, leikkiin ja toimintaan.

Vastaukset tutkimuskysymyksiini ovat, että menetelmillä saadaan tietoa lasten aloitteista, mutta menetelmiä käytetään monella tavalla. Lasten aloitteet liittyvät arkeen ja uusia asioita nousee vähemmän esille. Aloitteita toteutettiin todella hyvin ja toimintaa syntyi aloitteiden pohjalta. Pohdinnassa nostin esille sen, että suurin osa aloitteista liittyi arkeen ja lapsen kokemusmaailmaan, eli kyseessä eivät olleet suuret aloitteet. Aloitteiden toteuttamiseen vaikuttavat resurssit. Aloitteita ei nouse niin paljon, jos ei ole aikaa kuunnella rauhassa. Aloitteet ovat harjoitusta kohti kansalaisvaikuttamista.

Avainsanat: Aloite, vuorovaikutus, osallisuus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

ABSTRACT

Juulia Palonen: Children's initiatives and their realization

Master's thesis

Tampere University

Master's Degree Education in Educational Studies, Early Childhood Education

December 2021

My research topic is children's initiatives and their realization. The principles of the early childhood education plan oblige educators to respond to children's initiatives. I wanted to take a closer look at how the methods (narration method, play observation and electronic toolkit) work, what kind of initiatives are emerging in day-care and how they are implemented.

My research questions were how these methods provide information about children's initiatives, what kind of initiatives children generate, and what kind of activities were created based on those initiatives. The theoretical basis for my research is to do with participation, values, child perception, educator-child interaction, and pedagogical documentation. Previous research related to wishes and interaction. The key concepts are initiative and interaction. I conducted my research as a semi-structured group interview. Educators working with five groups of children participated in the interview. I have analysed the content of the interview using content analysis.

The results of the study revealed that both narrative and observational play methods were used, but they were applied in different ways. The electronic toolkit was not yet in use. Children's initiatives were mainly related to daily routines. Wishes were also non-verbal, such as expressions and gestures. Entirely new initiatives came only in the group of older children. Initiatives were mostly well implemented, but inappropriate initiatives had to be rejected. The choice of initiatives was influenced by the ease of everyday life, resources, and the characteristics of educators. The activities arising from the initiatives were related to everyday life, play and activities. Older children recognized their own initiatives.

The answers to my research questions are that the methods provide information about children's initiatives, however they are implemented in different ways. Children's initiatives are related to everyday life and new topics come up less frequently. The initiatives were implemented really well, and activities were built upon the initiatives. In the discussion I pointed out that most of the initiatives were related to everyday life and the child's experience, i.e., they were not big initiatives. Resources affect the implementation of initiatives. Fewer initiatives will appear if there is no time to listen to children. Initiatives are an exercise towards civic engagement.

Keywords: Initiative, interaction, participation

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	LASTEN ALOITTEET	7
2.1	Osallisuus.....	8
2.2	Arvot.....	11
2.3	Lapsikäsitys.....	13
2.4	Kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus	14
2.5	Pedagoginen dokumentointi	17
3	LASTEN ALOITTEIDEN KERÄÄMINEN	19
3.1	Kerronnan menetelmä	19
3.2	Leikin havainnointi	20
3.3	Sähköinen työkalu.....	22
4	TUTKIMUSKYSYMYKSET	24
5	TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	26
5.1	Aineiston keruu	27
5.2	Aineiston analyysi	29
5.3	Eettinen pohdinta	30
5.4	Tutkimusluvut	32
6	TUTKIMUSTULOKSET	34
6.1	Menetelmät	34
6.1.1	<i>Kerronnan menetelmä</i>	34
6.1.2	<i>Leikin havainnointi</i>	36
6.1.3	<i>Sähköinen työkalu</i>	38
6.2	Lasten tuottamat aloitteet.....	39
6.2.1	<i>Sisältö</i>	39
6.2.2	<i>Aloitteiden valinta</i>	41
6.2.3	<i>Aloitteiden tärkeys</i>	43
6.3	Aloitteiden pohjalta syntyvä toiminta.....	44
6.3.1	<i>Millaista toimintaa syntyi?</i>	44
6.3.2	<i>Kasvattajien vaikutus</i>	47
6.3.3	<i>Mitä aloitteille tapahtuu?</i>	49
6.4	Vapaat kommentit	52
7	POHDINTA	54
	LÄHTEET	58
	LIITTEET	62
	Liite 1: Saatekirje ja tutkimuslupa varhaiskasvattajille	62
	Liite 2: Saatekirje vanhemmille ja lupa tutkimukseen osallistumiseen	64
	Liite 3: Ryhmähaastattelun kysymykset	66

1 JOHDANTO

Lapsilla on ”oikeus tulla kuulluksi, sekä ilmaista omia mielipiteitään”. Varhaiskasvatuksen tehtäviä ovat muun muassa opettaa lasta kertomaan omia mielipiteitään ja olemaan oma-aloitteinen. Lapset ovat keskeisessä roolissa varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa sekä arvioinnissa. Osallisuuden kautta myös sosiaaliset taidot vahvistuvat. Päiväkodin kasvattajien vastuulla on, että jokaisen lapsen osallisuus toteutuu. (Opetushallitus, 2018, s. 26–27.)

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan demokratian ja kestävän kehityksen periaatteita. Lasten pitää tulla kuulluksi, pystyä vaikuttamaan omaan elämäänsä, osallistua sekä olla oma-aloitteinen. Kasvattajien tehtävänä on huolehtia, että kaikki lapset pääsevät vaikuttamaan ja osallistumaan. (Helenius & Lummelahti, 2018, s. 33.) Nyky-yhteiskunnassa tarvitaan aktiivisia ja osallistuvia kansalaisia. Opiskelun ja työelämän kannalta oma-aloitteisuus ja omien mielipiteiden esiin tuominen on oleellista ja voi vaikuttaa esimerkiksi työuralla etenemiseen. Yhteiskunnassa on paljon vaatimuksia, eikä kaikki aina suju suunnitelmien mukaan. Tunne omasta pystyvyydestä ja osallisuudesta auttaa elämän monella osa-alueella. Tämän vuoksi osallisuutta ja omia ajatuksia on hyvä harjoitella tuomaan jo lapsena esille.

Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksien sopimukseen (1989) on kirjattu lapsen näkemyksen kunnioittaminen. Lasten näkemyksiä tulee kuunnella ja ottaa huomioon. (Yhdistyneet kansakunnat, 1989). Varhaiskasvatuksen ohjaavat asiakirjat, kuten Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018), sekä kunta- ja päiväkotikohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat velvoittavat lasten mielipiteiden huomioimisen. Eli ei ole siis yhdentekevää, vastataanko lasten aloitteisiin varhaiskasvatuksessa. Varmasti lasten aloitteisiin ja toiveisiin vastataan arjessa, mutta jää usein epäselväksi, onko se systemaattista ja toteutuuko se kaikkien lasten kohdalla. Osallisuuden vaikutukset itsetuntoon, ryhmäytymiseen ja lapsen asemaan ryhmässä ovat todella merkittävät. Jos

osallisuuden kokemusta ei synny, eikä lapsen aloitteisiin vastata, on se merkittävä riski ongelmille kouluiässä ja tulevaisuudessa. Aloitteisiin vastaaminen on siis todella merkittävää ja tärkeää varhaiskasvatuksen arjessa.

Tutkin tässä tutkimuksessani lasten aloitteiden keräämisen menetelmiä varhaiskasvatuksessa. Olen valinnut kolme erilaista menetelmää: kerronnan menetelmä, leikin havainnointi sekä sähköisen työkalun. Menetelmät ovat käytössä omassa työpaikassani, joten niitä oli luontevaa tutkia. Kerronnan menetelmää käytetään muun muassa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien tekemiseen. Leikin havainnointia toteutetaan viikoittain lapsiryhmissä. Sähköinen työkalu on sähköinen palaute-, aloite-, sekä poikkeamatyökalu. Se on otettu vasta hiljattain käyttöön, eli sen käyttöä kasvattajat vielä harjoittelevat. Onkin mielenkiintoista tutkia, miten sähköinen työkalu toimii aloitteiden keräämisen menetelmänä.

Toteutan tutkimukseni kahdessa yksityiseen organisaatioon kuuluvassa päiväkodissa, viidessä tutkimukseen osallistuneessa kasvattajatiimissä. Tiimit keräsivät kahden viikon ajan lasten aloitteita kolmen valitsemani menetelmän avulla. He kirjasivat lasten aloitteet ylös, sekä lomakkeille että sähköiseen työkaluun. Kahden viikon aineiston keruun jälkeen heillä oli kaksi viikkoa aikaa toteuttaa lasten aloitteita arjessa ja hyödyntää menetelmistä saamaansa tietoa. Yhteensä kuukauden kestävän tutkimusjakson jälkeen pidin tiimeille teemahaastatteluja ryhmissä, joissa he kertoivat kokemuksistaan ja ajatuksistaan. Analysoin nämä haastattelut sisällönanalyysin avulla. Tutkimus on toteutettu keväällä 2021.

Aiempaa tutkimusta osallisuudesta ja vuorovaikutuksesta on tehty paljon, lasten aloitteista tutkimusta on tehty vähemmän. Joitain tutkimuksia on tehty esimerkiksi lasten aloitteista vanhempien kanssa olemiseen, ei kuitenkaan suoraan päiväkodin arkeen liittyviä tutkimuksia. Osallisuuden tutkimuksessa on viitattu lasten aloitteisiin, esim. Weckströmin (2021) väitöskirjassa aiheesta ”Sosiaalisesti kestävä toimintakulttuurin rakentaminen varhaiskasvatuksessa”. Ulkomailla aloitteista on tehty muutamia artikkeleja, sielläkin osallisuus ja vuorovaikutus ovat isommassa roolissa. Tutkimus aloitteista on vielä melko tuore aihealue.

2 LASTEN ALOITTEET

Tutkimuksessani tarkoitan lasten aloitteilla kaikkia niitä sanallisia ja sanattomia toiveita, ajatuksia sekä eleitä, joita lapset päivän aikana varhaiskasvattajille esittävät. Aloite voi olla esimerkiksi sanallinen toive: haluaisin leikkiä kotileikkiä, pienempi lapsi taas saattaa esimerkiksi osoittaa palloa, toiveenaan saada pallo käteen ja ehkä leikkiä sillä aikuisen kanssa. Aloitteena voi olla myös ylös nostetut kädet ja halu päästä syliin. Isompien lasten aloitteita saattaa olla helpompi poimia ja ottaa vastaan, he osaavat muotoilla aloitteet ja selkeämmin ja toive on helppo poimia, sekä tuoda arkeen. Pienten, alle 3-vuotiaiden aloitteet ovat aivan yhtä tärkeitä, vaikka he eivät vielä osakaan ilmaista aloitteitaan ja toiveitaan yhtä selkeästi kuin vanhemmat lapset.

Syrjämäki (2019) viittaa Kronqvistin tutkimukseen, jossa lasten tekemät aloitteet ja vastaukset ovat oleellinen osa pienten lasten vuorovaikutusta. Aloitteina toimivat sekä sanalliset kutsut, että ilmeet, eleet, katseet ja toiminnalliset aloitteet. (Syrjämäki, 2019, s. 29.) Tämä kuvaus kiteyttää hyvin aloitteiden monimuotoisuuden, aloitteena voi olla vain se pieni katse, tai sitten toiminnallinen ja selkeä aloite. Karlsson, Weckström ja Lastikka (2018) kuvailevat lasten aloitteita samalla tavalla. Heidän mukaansa aloitteilla tarkoitetaan ”lasten toiveita, ehdotuksia, ideoita ja kysymyksiä mutta myös muita vähemmän näkyviä ilmaisuja”. (Karlsson, Weckström & Lastikka, 2018, s. 74.)

Halusin käyttää tässä tutkimuksessa termiä aloite. Mielestäni toive ei kuvannut teemaa riittävän tarkasti. Toiveitahan ei ole pakko toteuttaa. Aloite taas on painokkaampi ehdotus, joita varhaiskasvatussuunnitelmankin perusteissa edellytetään noudattamaan. Sairanen (2020) viittaa artikkelissaan Lipposeen ja Kumpulaiseen kuvaillessaan suomalaista varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatusta leimaa lapsilähtöisyys. Lasten mielipiteet, aloitteet sekä ajatukset ovat pedagogisen toiminnan keskiössä. Tutkimusta on tehty sekä lasten, että opettajien näkökulmasta. Lasten tunne toimijuudesta riippuu kyvystä, tiedosta, halusta, mahdollisuudesta, tahdosta ja tunteesta sekä kokemuksesta. Näihin

vaikuttavat odotukset, uskomukset ja kyvykkyys sekä ympäristö, jossa lapsi toimii. (Sairanen, 2020, 13–14, s. 18.) Kyvykkyys vaikuttaa myös lasten aloitteisiin ja aloitteiden kautta lapselle saattaa tulla toimijuuden tunne sekä osallisuuden kokemus. Kun lapsi on aktiivinen toimija, hän on mukana ja hänen ajatuksillaan on merkitystä.

2.1 Osallisuus

Lasten osallisuus toteutuu vaihtelevasti. Lapset saavat valita, mitä leikkejä ja kenen kanssa he leikkivät. He saavat valita, kuinka paljon ruokaa he ottavat. Mutta toteutuuko lasten osallisuus myös sillä tavalla, että lapset ymmärtävät itse olevansa aktiivisia toimijoita. Päiväkodin rakenne on usein edelleen aikuislähtöinen sekä rutiininomainen. Ohjattua toimintaa on paljon ja siinä kasvattaja ohjaa tilannetta. Tämän vuoksi halusin lähteä tutkimaan aloitteita ja osallisuutta sekä sitä, miten niihin tartutaan. Weckström (2021) viittaa väitöskirjassaan aiempiin tutkimustuloksiin siitä, että osallisuus ei ole vielä kiinteänä osana varhaiskasvatuksen arkea, ja kehittämistä on edelleen. Hän kuvailee, että aikuisten osalta osallisuus toteutui tutkimuksessa. Lasten osallisuutta kehitetään, mutta kestävä ja pitkäjänteinen muutostyö vie aikaa. (Weckström, 2021, s. 9–10.)

Lasten pitää tulla kuulluksi ja heillä pitää olla tilaisuuksia ilmaista omia mielipiteitään. Varhaiskasvatuksen tehtäviä ovat muun muassa opettaa lasta kertomaan omia mielipiteitään ja olemaan oma-aloitteinen. Lapset ovat keskeisessä roolissa varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa sekä arvioinnissa. Osallisuuden kautta myös sosiaaliset taidot vahvistuvat. Kasvattajien vastuulla on, että jokaisen lapsen osallisuus toteutuu. (Opetushallitus, 2018, s. 26–27.)

Erilaisten tutkimusten avulla on kuitenkin selvinnyt, että todellisuus ei ole ehkä näin yksiselitteinen. Lasten kuuleminen ja osallisuus on varhaiskasvattajien mielestä tärkeää, mutta sitä on vaikea toteuttaa. Suunnittelu on helpompaa ilman lasten äänen kuulemista. Karlsson, Weckström, Lastikka (2018) toteavat, että osallisuudessa on ristiriita lasten vaikuttamisen sekä liian suuren vastuun välillä. Onkin tärkeää osata valita, kuinka paljon osallisuutta on tarpeeksi. (Karlsson, Weckström & Lastikka, 2018, s. 73–74.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan osallisuus todella tärkeäksi. Mutta pohdintaa herättää, tuleeko jokainen lapsi oikeasti kuulluksi arjessa. Varmasti niin sanotusti äänekkäämmät sekä näkyvämmät lapset tulevat huomioiduksi ja kertovat mielipiteensä. Mutta miten saadaan tuettua niitä lapsia, jotka eivät luonnostaan ole sosiaalisia ja osallisuuteen taipuvaisia. Voidaanko todeta, että osallisuus toteutuu päiväkodissa, jos vain osa lapsista on aktiivisia ja osallisia? Osallisuuden eteen pitää tehdä paljon töitä, jotta se saadaan toteutumaan kaikkien lasten kohdalla, ja koko päivän ajan.

Osallisuuteen vaikuttavat paljon myös lapsen ja varhaiskasvattajan roolit. Jos varhaiskasvattaja toimii hallitsevassa roolissa ja on suunnitellut päivän tiukasti, ei lasten aloitteille jää tilaa. Lapset pyrkivät toimimaan ohjeiden mukaisesti, eivätkä he näissä tilanteissa tuo omia ajatuksiaan esille. Osallisuus mahdollistetaan usein vapaammalla suunnittelulla, jossa on tilaa myös lasten ajatuksille. (Venninen, Leinonen, Ojala, 2010, s. 8–9.) Lasten osallisuutta voidaan tukea monilla eri tekijöillä, kuten toiminnan jakamisella, kasvattajien olemisella omana itsenään, yhteisellä hauskanpidolla, yhteisellä suunnittelulla, mielipiteiden arvostamisella sekä palautteen kysymisellä ja saamisella. Osallisuutta voi taas estää lasten huomioita jättäminen, autoritäärinen ohjaus, mielipiteiden huomioita jättäminen, osallistumiseen pakottaminen sekä ideoiden hylkääminen. (Weckström, Jääskeläinen, Ruokonen, Karlsson & Ruismäki, 2017, s. 281.)

Osallisuutta voidaan kuvata erilaisten tasomallien avulla. Venninen ym. (2010) ovat viitanneet väitöskirjassaan Shierin osallisuuden tasomalliin. Tässä mallissa osallisuus kehittyy portaittain. Ensimmäisellä tasolla lapset tulevat kuulluksi. Tärkeänä osana on lapsen kuunteleminen ja siihen keskittyminen. Lisäksi lapsen tulee saada aikuisen huomio. Toisella tasolla lapset alkavat tuomaan esiin omia mielipiteitään. On aikuisen tehtävänä huolehtia, että kaikki lapset saavat ilmaistua mielipiteitään, sekä aikuisilla on oltava riittävästi resursseja ilmaisun tukemiseen. Kolmannella tasolla lapsen mielipiteet otetaan huomioon. Aikuinen huomio lapsen mielipiteet ja perustelee, mitkä voidaan toteuttaa ja mitkä jätetään toteuttamatta. Neljännellä tasolla lapset pääsevät vaikuttamaan päätöksenteon prosesseihin. Tällä tasolla aikuinen ja lapsi pohtivat asioita yhdessä niin, että molemmat ovat aktiivisia toimijoita. Näkemysten esittäminen ja perustelu kuuluvat tälle tasolle. Viidennellä tasolla on päästy

tilanteeseen, jossa valta ja vastuu ovat keskiössä. Jotta lapset voivat olla osallisia, heidän tulee saada myös valtaa. Lapsia pitää tukea vastuun ja vallan ottamisessa. Tämä malli on suunnattu kouluikäisille lapsille, mutta sitä voidaan käyttää myös nuoremmilla soveltaen. (Venninen, Leinonen, Ojala, 2010, s. 9–12.)

Tasomalli kuvastaa hyvin osallisuutta myös varhaiskasvatuksen kentällä. On aivan totta, että aluksi lasten pitää tulla kuulluksi. Heidän tärkeä osallisuutensa tulee huomata ja tarjota tilaisuuksia kuunnella ja olla lasta varten. Jos lapsi kokee, että varhaiskasvattajalla ei ole aikaa kuunnella, lapset saattavat lakata yrittämästä. Lasten kuuntelu on helppo toteuttaa vapaassa leikissä ja leikin valinnassa. Tämä ei kuitenkaan ole riittävää. Mielipiteitä harjoitellaan arjessa vähitellen ilmaisemaan ja ottamaan huomioon. Neljäs ja viides taso, joissa otetaan lapsia mukaan prosessiin ja jaetaan valtaa sekä vastuuta, saattaa olla varhaiskasvatuksessa haasteellisempi tuoda esiin. Asiaa on kuitenkin hyvä harjoitella lapsen tasolla ja aiheena voi olla esimerkiksi askartelun aiheen valinta äänestyksellä.

Weckströmin, Karlssonin, Pöllänen sekä Lastikan (2020) tutkimuksessa on todettu, että osallisuuteen vaikuttavat yhteinen käsitys aktiivisesta lapsesta, yhteisen ammatillisuuden kehittymisestä, vastavuoroisesta johtajuudesta sekä yhteisestä kokemuksesta, joka mahdollistaa ymmärryksen osallisuuden kulttuurista. Yhteinen ymmärrys aktiivisesta, aloitteita tekevästä lapsesta muodostuu varhaiskasvatussuunnitelman kautta. (Weckström, Karlsson, Pöllänen, Lastikka, 2020, s. 6–7.) Lapset haluavat olla luontaisesti osana ryhmää. Ryhmään pääsyä voi estää kesken oleva ryhmäytyminen, tai se, ettei lapsi vielä uskolla tuoda esiin omia ajatuksiaan. Vaikka lapset olisivat tyytyväisiä kasvattajien järjestämään toimintaan, se ei tarkoita, etteivätkö he haluaisi olla osallisia ja tulla kuulluksi. Osallisuus ei ole ainoastaan sitä, että ollaan toiminnassa mukana, vaan se voi ilmetä myös vaikkapa sivusta seuraamisena. Osallisuuteen vaikuttavat Weckströmin sanoin ”tutut ihmiset, kaikkien osallistujien huomioiminen, kiireetön ilmapiiri, huumori, mukava tekeminen ja vapaaehtoisuus”. Osallisuuden toteutumiseen vaikuttavat myös kasvattajien näkemykset osallisuudesta. Yhteinen ymmärrys ja käsitys lisäävät mahdollisuuksia osallisuuden toteuttamiseen. Aikuiskeskeisyydestä luopuminen mahdollistaa osallisuuden kehittämisen. Muutos on kuitenkin hidasta, ja vaatii

sitoutumista. Päiväkodin johtaja vaikuttaa myös oleellisesti toimintaympäristön muutoksen toteutumiseen. (Weckström, 2021, s. 69–75.)

2.2 Arvot

Varhaiskasvatuksen arvot perustuvat Yhdistyneiden kansakuntien Lasten oikeuksien sopimukseen (1989) sekä Varhaiskasvatukseen (540/2018). Näiden pohjalta on laadittu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018), joihin on kirjattu varhaiskasvatuksen arvot. Jokainen paikallinen toimija laatii myös oman arvoperustansa paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Jokainen päiväkotitoiteuttaa myös omia joko tiedostettuja tai tiedostamattomia arvojaan päivittäin. Jokaisella perheellä ja varhaiskasvattajalla on myös omat arvonsa. Eritasoiset arvot sekoittuvat varhaiskasvatuksen arjessa ja saattavat aiheuttaa välillä hankaliakin tilanteita ja keskusteluja.

Arvoperusta ei ole aivan yksiselitteinen asia. Toisaalta vaatimukset arvojen toteuttamisesta voivat tuntua vaativilta, toisaalta taas arvoja voidaan pitää itsestään selvytenä, sen enempää niitä miettimättä. Tärkeää onkin keskustelu arvojen tiimoilta, sekä arvojen miettiminen käytännössä. Mitä arvot kussakin päiväkodissa oikeastaan tarkoittavat, ja miten ne näkyvät. Varhaiskasvattajan arvoihin suhtautumiseen vaikuttavat kulttuuriset arvot, omat tunteet sekä kokemukset. Nämä asiat heijastuvat myöskin lasten kohtaamiseen, ristiriitojen ratkaisemiseen sekä omaan toimintaamme. Erityisen tärkeää arvojen pohtiminen onkin siitä näkökulmasta, ettemme siirrä tiedostamattomia ja vääristyneitäkin arvoja tai stereotyyppioita lapsille päiväkodissa. (Aho, 2017, s. 29–31) Jokaisella kasvattajalla on oma näkemyksensä lapsesta ja siitä, mitä heiltä vaaditaan ja mitä tarjotaan. Työyhteisössä onkin tärkeää puhua avoimesti arvoista, jotta voidaan luoda yhtenäinen toimintakulttuuri, jossa lasten on hyvä olla. Yhteiset periaatteet luovat lapsille turvallisuuden tunnetta sekä samoin kasvattajille yhteneväisyyden tunnetta, kun asioista on yhdessä sovittu. (Helenius & Lumme, 2018, s. 22–23.)

Kasvattajien arvot ja uskomukset ovat olemassa ja saattavat vaikuttaa siihen, mitkä lapset ovat eniten lähellä sydäntä. Esimerkiksi haastavat kasvatustilanteet saattavat vaikuttaa siihen, miten tietystä lapsesta ajatellaan. Toisaalta taas haasteet voivat juuri herättää empatian ja ymmärryksen, sillä lapsi

ei voi haasteilleen mitään. Kasvattajien arvot voivat vaikuttaa siihen, millä asenteella hän tulee ristiriitatilanteeseen, esimerkiksi onko joku asia aina tietyn lapsen syy. Ennakkokäsityksiä tulisi tunnistaa ja muuttaa aktiivisesti, jotta lapsi voidaan kohdata omana yksilönä. Tulkinnat leimaavat myös lasta ja voivat vaikuttaa lapsen itsetuntoon tai ryhmän muiden lasten tulkintaan kavereista. Arvokeskustelua on tärkeää käydä, sekä huomata ja kuunnella avoimesti kaikkien lasten tulkintaa tilanteesta. Säännöllisellä arvokeskustelulla voidaan muokata omia oletuksia. (Ahonen, 2017, s. 61–63)

Päiväkodit ovat nykyään hyvin monikulttuurisia. Seuraavissa kappaleissa mainitut arvot ovat suomalaisen varhaiskasvatuksen perusarvoja, jotka pohjautuvat varhaiskasvatukseen lakiin. Muista maista tulevilla saattaa olla hyvinkin erilaiset lait ja kulttuurin arvot. Lapsen asema ei välttämättä ole kovinkaan merkittävä, eikä esimerkiksi lapsuuden itseisarvoa tunnisteta. Näin voi toki olla myös monissa suomalaisissakin perheissä. Arvopohjan vahvistaminen ja esiintuominen onkin yksi varhaiskasvatuksen tehtävistä. Samoin esimerkiksi Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksien sopimus velvoittaa monet maat toimimaan samalla tavalla. Mielenkiintoista onkin se, miten eri maissa ja kulttuureissa arvot toteutuvat käytännössä.

Arvoperustaan liittyy lapsuuden itseisarvo. Lapsuuden tulisi olla turvallinen ja hyvä. Lapset ovat arvokkaita, ja heidät tulee ottaa huomioon sekä yksilöinä että osana yhteiskuntaa. Arvoperustaan liittyy myös ihmisenä kasvaminen. Varhaiskasvatuksessa kannustetaan lapsia sivistykseen, muiden ihmisten kauniiseen kohteluun sekä arvojen pohdintaan. Rasismia tai väkivaltaa ei suvaita. Lasten oikeudet liittyvät arvoihin oleellisesti. Lapsella on ”oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on”. Lapsilla tulee olla mahdollisuus leikkiin ja ryhmään kuulumiseen ja tämän mahdollisuuden tulee toteutua jokaisella. Heillä ovat oikeudet saada tietoa, mahdollisuus käsitellä tunteitaan ja oppia uutta. (Opetushallitus, 2018, s. 20–21.)

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus ovat myös varhaiskasvatuksen arvoja. Varhaiskasvatuksessa tulisi olla moninainen ilmapiiri, joka sallii lasten olla omia itsejään ja osana ryhmää sukupuolestaan tai taustastaan riippumatta. Demokraattiset arvot kumpuavat suomalaisesta yhteiskunnasta. Lisäksi on tärkeää, että lapset tutustuvat suomalaiseen kulttuuriperintöön. Perheiden

monimuotoisuutta arvostetaan ja annetaan jokaiselle lapsella mahdollisuus tuntea oma perheensä arvokkaaksi. Lisäksi varhaiskasvatuksen arvoihin kuuluu myös terveellinen ja kestävä elämäntapa. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan tunnetaitoja, estetiikkaa, kestävän elämäntavan periaatteita ja luodaan pohja ekososiaaliselle sivistykselle. (Opetushallitus, 2018, s. 21.)

2.3 Lapsikäsitely

Lapsikäsitelyyn vaikuttavat maailmakuva, maailmankatsomus sekä ihmiskäsitely. Lapsikäsitelyä voidaan tarkastella lain näkökulmasta. Perustuslaissa (11.6.1999/731) velvoitetaan yhdenvertaisuuteen sekä tasa-arvoisuuteen yksilöinä. Jokaisella on myös oikeus elämään. (Perustuslaki, 1999, 6§, 7§) Lapsilla tulee antaa mahdollisuuksia vaikuttaa itseään koskeviin asioihin, toki ikä- ja kehitystaso huomioon ottaen. Varhaiskasvatustilanne määrittelee instituutionaalista varhaiskasvatusta, jossa painottuu pedagogiikka. Varhaiskasvatustilanteissa määritellään lapsen oikeus varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatukseen vaikuttavat myös suomalaisen yhteiskunnan arvot kuten demokratia sekä yhdenvertaisuus. Tasa-arvo ja moninaisuus kuuluvat myös kiinteänä osana varhaiskasvatukseen. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2018, 9, s. 13–14) Lapsikäsitelyä voidaan tarkastella myös esimerkiksi kasvatustieteellisestä näkökulmasta, evankelisluterilaisen kirkon lapsikäsitelyn pohjalta sekä hallituksen kärkihankkeiden näkökulmasta. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2018, s. 16–19.) Lapsikäsitely on siis hyvin moninainen ja laaja ilmiö, jota voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta.

Lapsikäsitelyyn ja lapsuustutkimukseen liittyy käsitely toimijuudesta. Toimijuuteen liittyvät lapsen voimavarat ja niiden käyttäminen. Lapsuustutkimuksen suunta onkin muuttunut viime aikoina kohti lapsuuden itseisarvoa. Lapsuustutkimus on käsitellyt pitkälti aikuisten näkemyksiä ja kehitystyötä, ja lapsen ääni on jäänyt vähemmälle. Nyky-yhteiskunnassa yksilöiden merkitys korostuu, ja myös lapsilla nähdään toimijuuden sekä aktiivisen kansalaisuuden piirteitä. Lisäksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat muuttuneet kohti toimijuutta ja aktiivista lapsuutta. (Lehtinen, 2000, 8, s. 11–12.)

Kasvatuksessa on aina läsnä valtasuhde. Valtasuhde muotoutuu sen mukaan, millainen lapsikäsitys kasvattajalla on ja milloin hän ajattelee lapsen olevan kykeneväinen esimerkiksi itseohjautuvuuteen. Yhteiskunnan käsitykset, sekä kulttuuri ja aika vaikuttavat myös käsitykseen. Lasten asema on vuosien varrella kasvanut ja muuttunut, nykyään lapset nähdään aktiivisina toimijoina. Painopiste siirtyy vähitellen yksilöstä kohti yhteisöllisyyttä. Turja (2020) kuvailee osallisuutta taulukon muodossa. Osallisuuden vaikutuspiiri voi olla yksilökohtaista laajemman yhteisön kokoiseen. Lasten voimaantuminen taas kehittyi mukanaolosta kohti yhteistoimintaa. Tunnetasolla taas vaikuttavat osallistuminen, ideointi, päätöksenteko, suunnittelu ja arviointi. (Turja, 2020, s. 41, 39, 48.)

2.4 Kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus

Buckleyn (2003) mukaan ihmisten kommunikointi on viestien välittämistä. Lapset oppivat vähitellen erilaisia merkityksiä, ja he oppivat kuinka kommunikoida verbaalisti ja nonverbaalisti. Nonverbaalia viestintää on esimerkiksi katsekontakti, fyysinen asento, kirjoitettu kieli, kuultu kieli tai kosketus. Kommunikointitaidot mahdollistavat sosiaalisen vuorovaikutuksen. Taitoja harjoitellaan ja opetellaan hallitsemaan lapsuudessa. Sosiaalisia taitoja tarvitaan läpi elämän. (Buckley, 2003, s. 1–2.)

Lev Vygotsky näki oppimisen niin, että kulttuuri, sosiaalinen vuorovaikutus ja kieli ovat oppimisen perusedellytykset. Ihmisen oppiminen muodostuu kulttuurin avulla. Tiedot, taidot sekä ajattelu kehittyvät ja muodostuvat kulttuurin kautta. Kulttuuriympäristö vaikuttaa oleellisesti kehittyvään lapseen. Lapsi tutustuu kulttuuriin aikuisen avustuksella kielen kautta. Vygotsky on muodostanut sosiokulttuurisen teorian, jossa lapsen tai oppilaan oppiminen tapahtuu osaavamman toisen ihmisen vuorovaikutuksen avulla. Vuorovaikutuksen avulla lapsi saa käyttöönsä kulttuurin tarjoamia välineitä. (Lehtinen, Vauras, Lerkkänen, 2016, s. 74–75.)

Vygotsky on muodostanut käsitteen lähikehityksen vyöhyke. Lähikehityksen vyöhykkeellä hän tarkoittaa aluetta, jossa lapsi tarvitsee vielä kokeneemman tukea oppimiseensa. Lähikehityksen vyöhykkeen taustalla on biologiset prosessit ja lapsen valmiudet oppimiseen, ja niistä muodostuvat vyöhykkeet. Opetus toimii

parhaiten, kun se sijoittuu uuden taidon oppimisen alkuvaiheeseen. Vygotskyn teoriassa kulttuuri, kulttuurin aikuiset, esineet ja leikit suuntaavat lapsen kehitystä. Hän näki sisäistämisen prosessin oleellisena. Prosessit kehittyvät aluksi lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa ja muokkautuvat siitä vasta lapsen ominaisuuksiksi. (Lehtinen ym., 2016, s. 76–78.) Tutkimukset lasten vertaissuhteista pohjautuvatkin useimmiten juuri Vygotskyn tai Piaget'n käsityksiin. Sosiaalinen ja kognitiivinen puoli ovat läsnä lasten toiminnassa. Lapset joutuvat muokkaamaan käsityksiään maailmasta toisten lasten kanssa syntyvissä konflikteissa. Lisäksi lapset haluavat lähtökohtaisesti toimia yhdessä, mikä taas motivoi keskustelemaan ja neuvottelemaan. Lapset luovat yhdessä käsityksiä. (Niiranen, 1999, s. 237–238.)

Ahonen (2017) tiivistää vuorovaikutuksen varhaiskasvatuksen keskeisimmäksi tekijäksi. Vuorovaikutus vaikuttaa siihen mitä olemme, ja millainen käsitys meillä on itsestämme. Viestinnässä nonverbaali vuorovaikutus on suuremmassa osassa kuin verbaali. Ilmeet, eleet ja vivahteet antavat vahvemman sanoman kuin puhuttu kieli. Varhaiskasvattajan nonverbaali olemus vaikuttaa siihen, ottavatko lapset kontaktia ja kertovatko he aloitteistaan kasvattajalle. Yhtä lailla lapset peilaavat kasvattajien välistä kommunikointia esimerkkinä vuorovaikutuksesta. Lapsiryhmässä vuorovaikutusta voidaan tarkastella esimerkiksi sen perusteella, kuka on äänessä, onko vuorovaikutus vastavuoroista ja kuunnellaanko vastapuolta oikeasti, pysähtyen ja huomioon ottaen. (Ahonen, 2017, s. 78–81.)

Vuorovaikutusta on jo ennen lapsen syntymää. Turvallinen kiintymyssuhde vanhempaan toimii vuorovaikutuksen ja sosiaalisten taitojen perustana. Kun sosiaaliset suhteet toimivat kotona, on lapsen mahdollista laajentaa sosiaalista piiriään kodin ulkopuolelle yhä laajemmalle ja laajemmalle. Sosiaalisuus nähdään pysyvänä ja synnynnäisenä, kun taas sosiaaliset taidot ovat opittavissa. Sosiaalisten taitojen avulla yksilö selviytyy vuorovaikutustilanteista, osaa ennakoida ja reagoida oikealla tavalla. Sosiaalisia taitoja voidaan kehittää vuorovaikutuksessa positiivisten vuorovaikutuskokemusten kautta. Lehtinen ym. (2016). nostavat esiin myös tunneilmaston. Tunneilmastoon vaikuttaa osallistujien tulkinnat ja tunteet. (Lehtinen ym. 2016, s. 241–242.)

Vuorovaikutus on oleellisessa osassa kaikkea päiväkodin toimintaa. Vuorovaikutuksen laatu näkyy ja tuntuu päiväkodin ilmapiirissä. Lapsilähtöisyys

nostaa esille lapsen tarpeiden ensisijaisuuden. Lapsilähtöisyys ei suinkaan tarkoita, että aikuinen ei saisi käyttää valtaa, tai ohjata lasta. Hyvään kasvatukseen kuuluu avoin ja rehellinen vuorovaikutus. Aikuisen vallankäyttö nähdään usein kielteisessä valossa, päiväkodissa on ohjeita sääntöjä, joita tulee noudattaa. (Kalliala, 2008, s. 11, 19–21.)

Vuorovaikutukseen liittyy aktiivinen kuunteleminen. Kuunteleminen voi tapahtua toisella korvalla, mutta aktiivisessa kuuntelemisessa keskitytään siihen, mitä toinen sanoo. Katsekontakti, asento, tarkentavat kysymykset ilmaisevat sen, että kuunteleminen on aktiivista ja kuulija on läsnä. Jokainen meistä on erilainen kuuntelija, mutta onneksi aktiivista kuuntelua voi ja pitää harjoitella tietoisesti. (Ahonen, 2017, s. 83–84.) Vuorovaikutukseen liittyy kiinteästi varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainittu oppimiskäsitys. Lapset kasvavat ja kehittyvät vuorovaikutuksessa lähiympäristön kanssa. Oppimista tapahtuu kaikkialla, esimerkiksi lasten havainnoidessa asioita, leikissä, tutkimisessa ja taiteessa. Uudet asiat rakentuvat aiemmin opitun päälle. Oppimisen kannalta myönteiset kokemukset ja vuorovaikutus lisäävät oppimista. Lapset tarvitsevat oppimiseensa tukea sekä henkilökohtaista ohjausta, ja kokemus ryhmään kuulumisesta lisää oppimista ja osallisuutta. (Opetushallitus, 2018, s. 21–22.) Oppiminen ei siis tapahdu tyhjiössä, vaan lapsi kaipaa oppimiseen vuorovaikutusta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Vastavuoroisuus liittyy vuorovaikutukseen oleellisesti ja siksi varhaiskasvatuksessa onkin syytä pohtia vuorovaikutuksen merkitystä. Aktiivinen, osallinen ja toimiva lapsi on keskiössä. Lapsi nähdään kykenevänä muodostamaan ja ilmaisemaan mielipiteitään, sekä vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin. Avoin, turvallinen ja kokeilemiseen kannustava ilmapiiri auttavat lasta olemaan aktiivisessa vuorovaikutuksessa. Lapset tulevat varmasti hyvin kuulluksi, mutta yhtä tärkeää olisi tulla myös ymmärretyksi. Haasteena on myös se, että osa lapsista kuuluu enemmän ja he tuovat ajatuksiaan esille arjessa päivittäin. Mutta miten käy hieman hiljaisemman lapsen, tuleeko hän myös kuulluksi? Kuulluksi tulemisen ja ymmärtämisen lisäksi lapsen viestillä pitäisi olla merkitys ja vaikutus. Varhaiskasvattajan tulisi pysähtyä kuuntelemaan lasta, ja lapselle pitäisi tulla kokemus siitä, että häntä on aidosti kuunneltu. Onko arjessa tilaa pysähtyä ihmettelemään, miettimään ja kyselemään asioita? Kannustetaanko lapsia olemaan aktiivisia toimijoita ja kokeilemaan sekä

oppimaan uutta ilon kautta, kuten varhaiskasvatussuunnitelman perusteet meitä velvoittaa. Oppimiskäsitys on muotoutunut ohjaavasta, oikeita vastauksia tarjoavasta aikuisesta läsnä olevaan, sekä tutkimisen mahdollistavaan toimintatapaan, jossa lapsi voi itse kokeilla asioita aikuisen tuella. (Ahonen, 2017, s. 33–36.) Kasvattajan ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa sensitiivisyys on avainasemassa. Kasvattajan tulee havainnoida lasta ja pohtia, millaista tukea lapsi tarvitsee. Tarvitseeko hän syliä vain ohjeita, apua vain kannustusta oma-aloitteisuuteen. Tähän vaikuttaa oleellisesti lapsen tunteminen ja luottamussuhde.

2.5 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on yksi varhaiskasvatuksen työmenetelmistä. Sen avulla toimintaa suunnitellaan sekä toteutetaan, sekä toteutunutta toimintaa arvioidaan ja kehitetään. Pedagoginen dokumentoinnin onnistuessa saadaan myös lapset ja huoltajat osallisiksi. Pedagogisella dokumentoinnilla saadaan paljon tietoa lapsen elämästä ja hänen kiinnostuksen kohteistaan. Lasten kehittyminen, taidot ja ajatukset saadaan pedagogisen dokumentoinnin avulla esille. Pedagoginen dokumentointi lisää lapsilähtöisyyttä, koska toimintaa voidaan muokata dokumentoinnin perusteella. Pedagogista dokumentointia voidaan käyttää myös itsearviointiin. (Opetushallitus, 2018, s. 37–38.)

Dokumentointi on ottanut paikkansa päiväkodin arjessa ja se toimiikin tärkeänä työvälineenä, vaatien toki aikaa ja panostusta. Dokumentointia olisi hyvä pohtia monelta eri kannalta, suhteessa kulttuuriin. Mansikka (2019) viittaa Ferrarikseen kuvaillessaan dokumentointia muistin apuvälineenä. Dokumentointi heijastaa meneillään olevia tapahtumia pysyvään muotoon. Mansikan taulukko 1 (pohjautuen Tagutchiin), kuvastaa sisältöä ja prosessia. Sisältö on lapsilähtöistä sekä osallisuutta tukevaa, ja prosessi kuvastaa pedagogiikkaa, eli joko yksittäisen lapsen tavoitteita, tai koko toimintakulttuuria. (Mansikka, 2019, s. 101–102, 104.)

Suomalainen varhaiskasvatus perustuu sosiokulttuuriseen ajatteluun. Lasten tulee omaksua välineitä, joilla kommunikoida toisten kanssa. Ympäristö auttaa lapsia oppimaan näitä asioita. Tieto rakentuu jo aiemmin opitun päälle. Pedagogisessa dokumentoinnissa etsitään mitä lapsi jo osaa, mitä hän haluaa.

Pedagoginen dokumentointi yhdistää siis jo opittua sekä uutta tietoa. Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena on kehittää lasta positiivisuuden avulla. Dokumentointi havainnollistaa myös lapselle hänen kehitystään ja oppimistaan. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen, 2017, s. 11.) Haasteena on määritellä dokumentoinnin sekä pedagogisen dokumentoinnin erot.

Varhaiskasvatuksessa tapahtuvaan dokumentointiin vaikuttavat erilaiset näkökulmat sekä yhteiskunta ja kulttuuri. Käsitteet ovat muovautuneet monien näkökulmien ja vaikutteiden kautta kansainvälisellä kentällä. Rintakorpi (2018) viittaa Alasuutariin ym. ja Bennettiin kertoessaan pedagogisen dokumentoinnin kaksijakoisuudesta. Toisaalta pedagogisessa dokumentoinnissa halutaan tuloksia ja arvioida lapsen suorituksia kehitykseen nähden, toisaalta taas tärkeää on myös lasten luovuus ja oppimisen prosessi. Oppimiskäsitteet muovaavat myös dokumentoinnin suuntaa. On eri asia, tarkastellaanko dokumentointia opetussuunnitelmien kautta vai sosiaalipedagogisesti. Vallalla olevat käsitteet antavat dokumentoinnin suunnan. Rintakorpi viittaa Rinaldiin tiivistäessään pedagogisen dokumentoinnin sanoman: ”Pedagogisen dokumentoinnin tarkoituksena on käsitteellistää, tulkita, arvioida ja kehittää varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa” (Rintakorpi, 2018, s. 14–16,18.)

Rintakorpi ja Vihmari-Henttonen (2017) määrittelevät termin rikas lapsi. Termi tarkoittaa sitä, että lapsi on aktiivinen ja osallinen omassa lähipiirissään. Lapsi ei ole vain kasvatuksen kohde, vaan ainutlaatuinen ja osaava yksilö. Lapsi oppii aktiivisesti, eikä vain ota tietoa vastaan. Lapsuuden yhteiskunnallinen merkitys on myös muuttunut, ja lapset ovat nousseet myös yhteiskunnassa tärkeäksi osaksi. He voivat osallistua myös keskusteluun ja päätöksentekoon. Rikas lapsi ei poista sitä, että lapset ovat myös tarvitsevia, eikä heille saa antaa liikaa vastuuta. Vaaditaan siis välimaastossa luovimista, jotta sekä rikkaus että tarvitsevuus ovat tasapainossa. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen, 2017, s. 12–13.)

3 LASTEN ALOITTEIDEN KERÄÄMINEN

Olen valinnut tutkimukseeni kolme aloitteiden keräämisen tapaa: kerronnan menetelmä, leikin havainnointi sekä sähköinen työkalu. Tavat ovat valikoituneet sen perusteella, että ne antavat mielestäni kattavan kuvan aloitteista. Nämä kolme menetelmää ovat myös käytössä yksityisessä organisaatiossa, jossa työskentelen. Kerronnan menetelmässä varhaiskasvattaja on kahdestaan lapsen kanssa, ja lapsi saa kertoa kuvakorttien avulla kertoa hänelle merkityksellisistä asioita. Tässä tavassa tulee lapsen kuuleminen suureen osaan. Leikin havainnointi on taas hyvin yleinen, lähes kaikissa varhaiskasvatusyksiköissä käytössä oleva tapa, ja siitä saa todella paljon merkittävää tietoa. Sähköinen työkalu taas kuvaa nykyaikaa. Se on työkalu, johon aloitteet on helppo kirjata. Myös vanhemmat voivat kirjata sinne kotona esiin tulleita aloitteita, mutta niitä ei tässä tutkimuksessa oteta huomioon.

Aloitteita kerätään paljon myös ihan perusarjen lomassa, ohimennen tapahtuvina heitoina. Aloitteet saattavat tulla esiin myös kahden kesken, esimerkiksi päiväunille menon yhteydessä. Muita aloitteiden keräämisen menetelmiä ovat esimerkiksi sadutus, draama, piirtäminen ja maalaus, kuvat valintojen apuna yms.

3.1 *Kerronnan menetelmä*

Kerronnan menetelmä on käytössä monessa varhaiskasvatusyksikössä. Menetelmässä lapsi kertoo kuvakorttien tai hymynaamojen avulla hänelle merkityksellisistä asioista. Lapsi jaottelee päivärytmiin, kaverisuhteisiin ja leikkeihin liittyviä kuvia sekä hymynaamoja, ja kertoen samalla ajatuksistaan. Kasvattaja kirjaa havainnot ylös ja niitä käytetään toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Lapsen valitsemista kuvista otetaan vielä valokuva, joka voidaan

liittää varhaiskasvatussuunnitelmaan. Kerrontaa voidaan toteuttaa myös muilla tavoilla, eikä sitä aina välttämättä tarvitse liittää varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lasten kuunteleminen ja kuuleminen antaa meille todella paljon arvokasta tietoa lasten elämästä. Tietoa voidaan hyödyntää sekä lapsien tuntemisessa että myöskin pedagogisen toiminnan kehittämisessä. Kerronnan avulla saadaan oleellista tietoa lasten elämästä, sillä lapset ovat oman elämänsä asiantuntijoita. Lapset muodostavat käsityksiä todellisuudesta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Roos kuvailee tekstissään, miten lapset alkavat hahmottaa maailmaa myös kertomusten kautta. Tarinoiden ja kertomusten avulla lapsi voi luoda uutta ja käyttää mielikuvitustaan. Roos kuvaa tutkimuksessaan sitä, useimmiten lasten kerronta päiväkotipäivästä kuvastaa leikkiä, mutta myös mm ristiriitoja, päiväkodin arkirutiineja, ohjattua toimintaa sekä hoivaamista. (Roos, 2015, s. 18, 27, 45, 115.) Kerronnan avulla saamme siis hyvin monenlaista tietoa lasten elämästä sekä heitä kiinnostavista asioista.

3.2 Leikin havainnointi

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on vuorovaikutuksessa muokkautunut tapa toimia. Toimintakulttuuri vaikuttaa oleellisesti päiväkodin laatuun. Suotuisa toimintakulttuuri on avain laadukkaaseen varhaiskasvatukseen, jossa lapsilla on mahdollisuus oppia. Toimintatavat pitää pystyä perustelemaan pedagogisesti. Toimintakulttuuri liittyy leikkiin ja siihen, onko päiväkotivuorovaikutukseen kannustava yhteisö. Leikkiä tulee kehittää aktiivisesti ja ymmärtää sen merkitys lasten elämään. Kekseliäisyys, mielikuvitus ja luovuus ovat avainasemassa. Varhaiskasvattajat toteuttavat ja auttavat lapsia leikkialoiteissa, aloitteet otetaan huomioon. Lapsia kannustetaan keksimään ja kokeilemaan leikissä, sekä saaman elämyksiä. Lapsilla on aikaa ja tilaa leikkiä ja leikin merkitys ymmärretään. (Opetushallitus, 2018, s. 28,30.)

Leikin kautta lapsi oppii paljon erilaisia taitoja kehittyen ja oppien. Leikin kautta opetellaan säätlemään tunteita, harjoitellaan ryhmän jäsenenä olemista, tutustutaan asioihin, ja kokeillaan uutta. Leikin voidaan ajatella myös olevan ”arvokas henkinen pääoma, joka ei ole sidottu ihmisen ikään”. Tutkimuksissa on löydetty aikuisten roolin oleellinen merkitys leikkiin vaikuttamisesta sekä lasten halu siihen, että aikuiset osallistuvat leikkiin. Leikkiin voi osallistua monella

tavalla. Leikkiä voidaan rikastaa ja lapsia voidaan tukea ohjaamalla leikkiä. Leikin ei tarvitse muuttua vapaasta leikistä ohjatuksi sen vuoksi, että aikuinen tulee leikkiin mukaan. Kasvattajien olisikin hyvä pohtia tapaa, jolla leikkiin suhtaudutaan ja miksi. Oman lapsiryhmän tunteminen on oleellisessa asemassa leikkipedagogiikkaa ja ratkaisuja mietittäessä. (Ahonen, 2017, s. 90–92,94.)

Leikki on yksi oleellisimpia toimintatapoja varhaiskasvatuksessa. Lapsi oppii ja muokkaa maailmaansa leikin kautta, mutta he myös käsittelevät oppimiaan asioita leikin kautta. Leikissä lapsen rooli on aktiivinen ja he muokkaavat maailmaa leikin kautta. He kokeilevat leikin ja roolien kautta asioita sekä jäsentelivät kokemuksiaan ja ajatuksiaan. Vuorovaikutus ja yhteisöllisyys toimivat leikin pohjana. Tunteiden säätely ja toisten huomioon ottaminen tapahtuvat myös leikin kautta. Henkilöstön tehtävänä on auttaa lapsia leikkiin ja leikissä. Leikin havainnointi antaa oleellista tietoa lasten taidoista, elämästä sekä lapsista itsestään. Leikin havainnointi toimii tätä kautta oleellisena osana toiminnan suunnittelua. (Opetushallitus, 2018, s. 38–39.)

Leikki antaa arvokasta ja kokonaisvaltaista tietoa lapsen kehityksestä ja taidoista. Leikissä ilmenee erilaisia teemoja. Teemat voivat vaihtua ja leikki voi olla lyhyt- tai pitkäkestoista. Leikin havainnointi antaa arvokasta tietoa myös lapsen kehityksestä. Käyttäytyykö lapsi ikätasoisesti, millainen mielikuva hänellä on tai miten hän reagoi esimerkiksi ristiriitatilanteissa. Lapset käsittelevät leikin teemojen kautta itselleen merkityksellisiä asioita. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen, Ruoppila, 2014, s. 70–71.)

Havainnoinnin avulla voidaan arvioida varhaiskasvatusta. Havainnoissa saadaan tietoa sekä yksilöistä että koko ryhmän tasolla. Havainnoinnin avulla saadaan selville toimintatapojen toimivuutta, tietoa lasten oppimisesta sekä lisäksi tärkeitä asioita lasten kokemuksista ja ajatuksista. Havainnoinnin vaikuttavuutta lisää dokumentointi. Dokumentointi mahdollistaa havaintoihin palaamisen myöhemmin, ja se mahdollistaa toiminnan reflektoinnin. Havainnoinnin tulee olla tietoista ja suunniteltua, mitä havainnoidaan ja miksi, mitä tietoa halutaan saada. Havainnointia voidaan tehdä erilaisten listojen tai kaavakkeiden avulla, tai vaikka esimerkiksi videoimalla. Havainnot muuttuvat merkityksellisiksi siinä vaiheessa, kun ymmärretään kokonaisuus havainnon takana. Jos havaintona on, että lapsi ei osallistu leikkiin, pitää ymmärtää ja

selvittää syy sen taustalla. Havainnointi on osana pedagogista suunnittelua, toimintaa ja arviointia. (Ahonen, 2017, s. 143–154.)

Leikin havainnointi antaa kasvattajille hyvän mahdollisuuden tutkia lasten kehitystä, sekä leikin muodostukseen liittyviä asioita. Leikin havainnoinnin avulla voi huomata myös, miten lapsi aloittaa leikkinsä, onko leikissä puhetta, miten lapsi ilmaisee itseänsä, onko lapsella hyvä mieli ja kehittääkö hän leikkiä. Kasvattajan tehtävä on havaintojen perusteella ehkäistä konflikteja, auttaa lasta leikkiin sekä olla mukana leikissä. Jos kasvattaja on mukana leikissä, on tärkeää antaa lapsille tilaa. Lapset eivät leiki, jos joku määrää, miten pitäisi leikkiä. (Helenius & Lummelahti, 2018, s. 84–85.)

Leikki heijastaa lasten maailmaa ja sen avulla lapset käsittelevät erilaisia haasteita ja muodostavat merkityksiä. Lapset tarvitsevat usein aikuisen apua tilanteissa, jotka voivat johtaa konflikteihin. Lapset kaipaavat kasvattajaa myös huomaamaan heidät ja heidän taitonsa, esimerkiksi leikissä. He haluavat myös apua, kun joku rikkoo sovittuja sääntöjä. Lisäksi kasvattajaa tarvitaan opastamaan, kuinka joku asia toimii. Lapset haluaisivat myös, että kasvattajat osallistuvat heidän leikkiinsä ja ovat siinä mukana. Kasvattajia tarvitaan siis monessa eri roolissa lasten päivän aikana. (Pramling-Samuelsson & Johansson, 2009, s. 79, 82–86, 88) Leikin lisäksi lapset tarvitsevat myös aikaa vaeltaa, katsella ja pohtia. Opettajalla on iso merkitys sille, mitä vapaassa leikissä tapahtuu. Opettajan positiivisella ohjauksella on todettu olevan yhteyttä leikkiin sitoutumiseen. Leikkivälineiden määrällä oli myös vaikutusta leikkiin sitoutumiseen. Jos lapsilla oli vähemmän leikkivälineitä, he sitoutuivat paremmin. Tutkimuksessa todettiin myös opettajan liikkumisen aiheuttavat rauhattomuutta, paikallaan oleminen rauhoitti tilannetta ja paransi lasten keskittymistä. (Signer, Nederend, Pennix, Tajiik, & Boom, 2013, s. 1234, 1241, 1246–1247.)

3.3 Sähköinen työkalu

Tietotekniikan kehittyessä sähköiset työkalut ovat myös kehittyneet. Varhaiskasvatuksessa sähköisiä työkaluja voidaan käyttää mm hoitoaikavarauksiin, viestintään, lupiin, pedagogiseen dokumentointiin, suunnitteluun ja esimerkiksi kuvien lähettämiseen. Päiväkodeissa raportoidaan myös poikkeamia, eli tilanteita, joissa laki tai asetus jää täyttymättä. Poikkeamille

on omia sähköisiä työkaluja. Näihin työkaluihin on tullut lisäksi myös lasten aloitteiden kirjaaminen sähköiseen muotoon. Sovelluksia ja työkaluja on monenlaisia, kunnasta ja yrityksestä riippuen. Mutta perusajatus on sama. Kun aloitteet saadaan sähköiseen muotoon kirjallisesti, niiden painoarvo saattaa olla merkittävämpi. Aloitteisiin on myös helppo palata.

Lasten aloitteita voi kirjata sekä varhaiskasvattajat, että vanhemmat. Varhaiskasvattajilla sovellus toimii työpuhelimessa, ja kirjaaminen on erittäin helppoa. Listasta valitaan lasten palautteet ja aloitteet, jotka jakautuvat vielä kahteen vaihtoehtoon: lapsen kertoma palaute tai lapsen ehdottama aloite. Lapsen ehdottomaan aloitteeseen kirjataan tapahtuma-aika, tapahtumapaikka, sekä raportoijan nimi. Tapahtumapaikasta valitaan oman päiväkodin nimi. Aloitteeseen voidaan liittää kuvia tai liitetiedostoja, esimerkiksi piirros lapsen aloitteesta. Perustietojen jälkeen kirjataan aloitteen tai idean kuvaus, sekä lapsen nimi. Lopuksi lähetetään havainto eteenpäin tiedoksi johtajalle ja aluejohtolle. Havainto pitää myös käsitellä ja toimintaa kehittää niiden perusteella.

Sähköinen aloitetyökalu on varhaiskasvatuksen kentällä aivan uusi tapa. Työkalu saattaa antaa uusia ulottuvuuksia aloitteiden keräämiseen. Painoarvo nousee varmasti, kun aloite kirjataan ylös ja se lähtee myös eteenpäin johtotasolle. Mutta samalla varmasti kynnys kirjata aloitteita nousee. Arjessa aloitteet nousevat toiminnassa ja niitä toteutetaan varmasti paljon samalla hetkellä. Systemaattinen kirjaaminen työkaluun muuttaa aloitteita näkyvämmäksi ja kannustaa myös toteuttamaan niitä. Jos esimerkiksi monet lapset antavat aloitteita vaikkapa pihan kunnostuksesta samanaikaisesti, ja aloitteet kirjataan ylös, ne menevät myös kaikki tiedoksi. Jos palautetta tulee lisäksi vanhemmilta ja henkilökunnalta, aloite on painavampi ja monitahoisempi. Tällöin se saattaa myös vaikuttaa aloitteiden tehoon ja toteuttamiseen, parhaimmillaan niin kun korjauskohde on havaittu monen henkilön toimesta. Aloite on siis vahvempi, kuin vain ohimennen heitetty toive pihan kunnostuksesta.

4 TUTKIMUSKYSYMUKSET

Kuten edellä kirjoitin, aloitteiden keräämisen tapoja on monia. Olen valinnut tutkimukseeni kolme tapaa, jotka ovat valittu sillä perusteella, että ne ovat jo käytössä yrityksessämme, ja siksi on mielenkiintoista tutkia niiden antamaa merkitystä ja painoarvoa. On myös mielenkiintoista havainnoida, onko tavoilla eroja ja minkä tavan työntekijät kokevat mielekkääksi. Vaikuttavatko arvot ja asiakirjat, realistiset toteuttamismahdollisuudet, modifioinnin kehittäminen tai oma subjektiivinen näkökulma siihen, mikä ohjaa aloitteiden vastaan ottamista. Toisin sanoen, miten aloitteita valitaan. Minua kiinnostaa miten paljon ja millaisia asioita kasvattajat kirjaavat ja miten he arvottavat aloitteiden ”tärkeyden”. Onko kyse vain ohimennen esitetystä toiveesta, jonka voi toteuttaa heti, vai onko kyseinen aloite tarpeen kirjoittaa ylös. Ja jos he kirjoittavat aloitteen ylös, niin mihin he sen kirjoittavat.

Mikä on peruste aloitteiden hyväksymiseen tai hylkäämiseen. Tutkimukseni tehtävänä on selvittää, miten kasvattajat hyödyntävät työssään eri menetelmillä saatua tietoa lasten aloitteista. Varhaiskasvatuksen perusteissa, YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa sekä varhaiskasvatuslaissa painotetaan lasten osallisuutta sekä heidän mielipiteensä huomioon ottamista. Tutkimuksessani minua kiinnostaa myös mitä aloitteille tapahtuu kirjaamisen jälkeen. Otetaanko ne käyttöön, vai jäävätkö ne vain paperille. Miten niitä voidaan ottaa käyttöön ja tunnistaako lapsi yhteyden omassa aloitteessaan ja toiminnassa, joka on lähtöisin aloitteen perusteella. Eli onko aloitteilla merkitystä toiminnassa ja miten ne siirtyvät arkeen. Ja sillä, mikä tieto siirtyy arkeen. Miten voidaan arvottaa se, kenen aloite on merkityksellisin ja kirjaamisen arvoinen. Lapsen omassa kokemusmaailmassa aivan pienetkin asiat ovat merkityksellisiä ja päivän yhteinen kirjanluku voi olla tärkeämpää kuin esimerkiksi kevätretki huvipuistoon.

Näiden havaintojen ja mietinnän perusteella tutkimukselleni valikoitui kolme tutkimuskysymystä. Tutkimuskysymykset toimivat myös ryhmähaastattelun pohjana. Tutkimuskysymyksiksi muotoituivat nämä kolme kysymystä:

1. Miten alla olevilla menetelmillä saadaan tietoa aloitteista?
  - 1.1 Kerronnan menetelmä
  - 1.2 Leikin havainnointi
  - 1.3 Sähköinen työkalu
2. Millaisia aloitteita lapset tuottavat?
3. Millaista toimintaa aloitteiden pohjalta syntyi?

5 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Laadullisessa tutkimuksessa etsitään ja tutkitaan erilaisia kokonaisuuksia. Havaintoja pelkistetään sekä selvitetään tulosten tarkoitusta. Aineistoa tutkitaan aina tietyistä näkökulmista ja havaintoja yhdistellään kokonaisuuksiksi esimerkkejä etsimällä. Tutkimuksessa etsitään säännönmukaisuuksia ja eroja, jotka selittävät, mistä asiat voisivat johtua. Tuloksia tulkitaan ja niistä pyritään löytämään johtolankoja (Alasuutari, 2011, s. 38–44, 46.) Kasvatustieteellisen tutkimuksen tehtävä on tiedon muodostaminen sekä tarvittaessa vanhan tiedon korjaaminen. Tieto ja tietäminen ovat oleellisessa roolissa. Menetelmät vaikuttavat havaintoihin ja johtopäätöksiin, sekä siihen, millainen ilmiö tutkimuksesta paljastuu. Ihmistieteissä tutkittavien todellisuus on isossa roolissa ja tutkimuskohdetta pyritään ymmärtämään hänen maailmastaan käsin. (Husu, 2004, s. 23–25.)

Tutkimuksella on fenomenologishermeneuttisia piirteitä. Fenomenologisessa tutkimuksessa pohditaan ihmiskäsitystä ja kokemusta. Ihmiset rakentuvat suhteessa maailmaan ja toisaalta taas maailma rakentuu ihmisten avulla. Suhde asiaan vaikuttaa, kasvattajalla ja lapsella on erilainen suhde samasta tilanteesta. Kokemuksellisuus vaikuttaa vahvasti, miten asiat koetaan ja miten ne näyttäytyvät. Ihmiset pyrkivät etsimään merkityksiä. Jokainen toimii myös yksilönä, ja rakentaa kokemukset sen pohjalta. Hermeneutiikka näkyy taas siinä, että haastatellaan ihmisiä, jotka kuvailevat kokemuksiaan. Tutkimus kohdistuu ihmisten väliseen kommunikaatioon. Kokemusten kautta muodostetaan isompia merkityksiä. (Laine, 2015, s. 29–34.)

Nämä piirteet näkyvät siinä, että olen valinnut tutkimukseni aiheeksi kasvattajien kokemukset lasten aloitteista. Halusin selvittää, mitä mieltä he ovat menetelmistä ja aloitteisiin vastaamisesta. Toteutin tutkimuksen viidessä lapsiryhmässä. Valitsin kolme menetelmää, joiden avulla tietoa lasten aloitteista

kerätään. Menetelmät on valittu sen mukaan, että ne ovat käytössä työpaikassani. Kerrontamenetelmä on jo päiväkodeissa tuttu. Leikin havainnointia tehdään myös päivittäin. Leikin havainnointia he voivat tehdä haluamallaan tavalla, en ole rajannut mihin tai miten havaintoja kirjataan. Sähköinen työkalu on organisaatiossa myös käytössä ja sen käyttöä on opastettu jo aiemmin. Toimii samalla tavalla kuin muutkin aloitteet, mutta kirjaaminen tapahtuu puhelimelle.

Tein tutkimukseni kahden päiväkodin viiteen ryhmään. Tutkimusjakso kesti kaksi viikkoa. Tämän jakson aikana he keräsivät tietoa näiden kolmen menetelmän avulla kerätyistä lasten aloitteista intensiivisesti, ja kirjaavat tulokset ylös. Kahden viikon seurantajakson jälkeen heillä on kaksi viikkoa aikaa hyödyntää saamiaan aloitteita arjessa. Yhteensä kuukauden seurantajakson (kaksi viikkoa havainnointia, kaksi viikkoa toteutusta) jälkeen pidin ryhmille haastattelun. Haastattelu oli teemahaastattelu ja siinä oli tarkoituksena selvittää, miten eri menetelmillä saatua tietoa on hyödynnetty. Onko menetelmissä ollut eroja, mitä kautta on ollut helpoin kirjata tietoa ja onko tietoa ylipäättään hyödynnetty arjessa mitenkään. Toisin sanoen onko lasten aloitteisiin vastattu. Ja onko aloitteilla enemmän painoarvoa, jos ne kirjataan johonkin ylös.

5.1 Aineiston keruu

Teemahaastattelussa on valittu muutamia pääteemoja, joista tutkittavat saavat puhua melko vapaamuotoisesti. Teemat valitaan tutkittavan ilmiön kautta. Teemahaastattelussa ei välttämättä edetä niin tarkassa järjestyksessä, ja laajuus riippuu siitä, kuinka paljon haastateltava asiasta kertoo. Käsitteiden tulisi olla haastateltavalla hallussa, jotta varmistetaan, että puhutaan samasta asiasta. (Puusa, 2020, s. 112–113.) Teemahaastattelu sopi mielestäni tutkimukseen hyvin. Kaikki tutkittavat ovat varhaiskasvatuksen ammattilaisia ja käsitteet ovat heille tuttuja. Näin varmistin, että puhumme samasta asiasta. Teemat nousivat myös luontevasti esiin teoriapohjasta sekä tutkimusaiheestani. Menetelmät olivat teemana, samoin sisältö, sekä se, miten aloitteita käsitellään. Teemat muodostuivat myös tutkimuskysymysten kautta. Koska kasvattajat kertoivat kokemuksistaan, myös teemojen laajuus muotoutui. Osasta asioista ei ole välttämättä paljon sanottavaa, ja osasta taas voi tulla paljonkin esimerkkejä.

Teemojen avulla saan myös selville sen, mitä kasvattajat pitävät tärkeänä, ja miten he asioita kuvailevat.

Ryhmähaastattelussa keskiössä on vuorovaikutteinen keskustelu valituista teemoista. Tavoitteena on saada esiin yksilöiden, sekä ryhmän tulkintoja. Tutkija voi suunnata kysymyksiä yksilöille tai ryhmälle, tilanteesta riippuen. Ryhmähaastattelun keskustelussa saattaa tulla paljon asioita esiin, mitä ei kahden kesken välttämättä nousisi. (Puusa, 2020, s. 115–116.) Valitsin tutkimukseeni ryhmähaastattelun, sillä kasvattajat työskentelevät päivittäin samoissa tiimeissä ja juttelevat paljon aiheesta keskenään muutenkin. Keskustelun kautta he auttavat toisiaan tarkentamaan ja jäsentämään ajatuksiaan. Ryhmähaastattelu voi olla tutkittaville myös helpompi, sillä he saavat turvaa toisistaan ja vastauksia voi täydentää tai varmistaa työkaverilta. Toteutin ryhmähaastattelut kevään 2021 aikana.

Päätelmien teko edellyttää sitä, että haastattelut on tallennettu. Haastattelut tehdään sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa keskustelu on tärkeää. Tutkija voi ohjata keskustelua ja tarkentaa tarvittaessa. Tarkoituksena on saada paljon tietoa tutkittavasta aiheesta. Haastattelujen analyysissä tehdään tulkintoja toisten ihmisten ajatuksista ja siitä, miten he asian ymmärtävät. Lopullinen tutkimusanalyysi on kuitenkin tutkijan näkemys, jossa hän tulkitsee haastatteluja. Haastatteluun saadaan valittua tutkimuksen kannalta oikeanlaiset ihmiset, joilla on asiasta kokemusta ja sanottavaa. Haastattelussa tärkeää on luottamus, jotta tutkittavat uskaltavat kertoa ajatuksistaan muutenkin, kuin sosiaalisesti oikeilla vastauksilla. Haastattelussa pitää myös huomioida, tulkitaanko aihetta oikein ja puhutaanko samasta asiasta. (Puusa, 2020, s. 103–104, 106–108.) Nauhoitin kaikki haastattelut litterointia varten ja säilytin niitä salasanojen takana. Haastattelussa puhutaan varmasti samasta asiasta tutkittavien kanssa, sillä käymme samoja termejä ja keskusteluja päivittäin myös arjessa yhdessä. Pohdin myös luotettavuuden kannalta sitä, pohtivat kasvattajat, mikä olisi oikea vastaus kysymykseen. Koska olemme työskennelleen yhdessä pitkään ja luottamus on syntynyt, luotan myös siihen, että he vastaavat siten kuin asia on.

5.2 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysi on analysoinnin perusmenetelmä, joka voidaan liittää moneen tutkimukseen. Monet analysoinnin tavat ovat yhteydessä juuri sisällönanalyysiin. Sisällönanalyysi voidaan jakaa joko teoriatausta, tai aineisto. Tuomi & Sarajärvi (2018) viittaavat analyysin toteuttamisessa Laineeseen. Laine esittää, että analyysi etenee vaiheittain. Aluksi on tärkeää valita, mikä aineistossa erityisesti kiinnostaa. Kiinnostuksen mukaan aineistosta poimitaan tärkeimmät asiat ja jätetään pois epäoleellinen, eli *litteroidaan* aineisto. Kiinnostavat asiat luokitellaan ja teemoitellaan. Teemoittelussa nostetaan esille, mitä teemat sisältävät. Teemoja voidaan vertailla erilaisilla tavoilla. Lopuksi tulokset tiivistetään yhteenvedoksi. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 103–105.)

Omassa tutkimuksessani valitsin aineistosta kiinnostavat asiat. Toteutin haastattelun tutkimuskysymysteni pohjalta. Eli jo kysymyksenasettelussa oli teemoja esillä. Haastattelussa teemat nousivat myös selkeästi esille. Toki haastattelussa puhuttiin välillä myös aiheen vierestä, mutta jätin nämä epäolennaiset kohdat huomioimatta. Jos puhuttiin esimerkiksi vanhempien palautteesta, tai päivän kuulumisista ohimennen. Litteroinnin avulla kirjasin ja koodasin kaikki haastattelut. Käytin apunani Exceliä, jonka avulla tein värikoodeja. Näistä muodostuivat teemani. Teemoissa oli ylä- sekä alakäsitteitä. Alakäsitteet selvensivät yläkäsitteitä ja toimivat selittävinä tekijöinä.

Laadullisen analyysin peruseriaatteena on muodostaa havaintojen kautta sääntöjä, jotka heijastavat koko aineistoa. Havaintoja voidaan esitellä taulukkojen muodossa. Taulukko voi olla hyvä tapa esitellä aineisto systemaattisesti. (Alasuutari, 2011, s. 191–194.) Ylä- ja alakäsitteet muodostuivat helposti ja sen vuoksi valitsinkin taulukot tutkimukseni esittämistavaksi. Taulukoiden avulla oli helppo havainnollistaa tutkimustuloksia. Taulukosta sai myös hyvän yhteenvedon teemoista. Taulukon lisäksi selitin teemojen tuloksia sanallisesti tarkemmin.

Teoriaohjaavassa analyysissä teoria vaikuttaa analyysiin ja analysointia tehdään aiemman tiedon valossa. Kuitenkin niin, että teemat nousevat esille aineistosta. Teoria toimii pohjana ja sen avulla voidaan tehdä uusia tulkintoja aiheesta. Teorialähtöisessä analyysissä malli määritellään valmiiksi ja päättely tapahtuu deduktiivisesti, eli yleisestä yksittäiseen. Aiempi

tutkimustieto määrittelee aineiston hankintaa, sekä käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 109–112.)

Valitsin teorialähtöisen analyysin, sillä aihetta ohjaa vahvasti teoria. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat aloitteiden vastaanottoon, ja osallisuus, sekä muut teoriassa mainitut ovat velvoittavia tekijöitä varhaiskasvatuksessa. Tämän vuoksi valitsin teorialähtöisen analyysin. Aineisto oli myös linjassa teoriaan ja ne tukivat toisiaan. Aineistosta nousi esiin mielenkiintoisia yksityiskohtia, joiden pohjalta nousi esiin uusia havaintoja sekä kokemuksia arjesta. Tärkeimpänä huomiona oli se, että vaikka asiakirjoissa ja teoriassa velvoitetaan tekemään monia asioita tietyllä tavalla, jokainen tekee kuitenkin työtä omalla persoonallaan, ja on monia tapoja toteuttaa asioita. Myös arjen resurssit vaikuttivat siihen, miten näitä asioita voidaan toteuttaa. Näiden huomioiden kautta esiin tuli mielenkiintoisia yksittäisiä teemoja ja havaintoja aiheesta.

5.3 Eettinen pohdinta

Toimin päiväkodin johtajana Varsinais-Suomessa sekä Pirkanmaalla kahdessa eri päiväkodissa, yksityisessä organisaatiossa. Teen tutkimuksen päiväkoteihin, joissa työskentelen. Minulla on kaksi roolia, koska toimin sekä esimiehenä sekä tutkijana. Ristiriitaa esimiehen ja tutkijan roolien välillä olen pyrkinyt vähentämään huolellisella valmistelulla. Olen kysynyt tutkimusluvat, esitellyt tutkimusta, sekä kertonut työntekijöille, mahdollisuudesta kieltäytyä ilman seurauksia. Koen, että he ovat voineet tehdä vapaasti päätöksen, sillä osa ryhmistä kieltäytyi tutkimukseen osallistumisesta. Eli painetta osallistumiseen ei ollut, vaan tutkimus oli täysin vapaaehtoinen. Minulla on kahdeksan ryhmää, osallistujat saivat valita, mitkä ryhmät tähän osallistuivat. Viisi ryhmää kahdeksasta halusivat osallistua tutkimukseen, eli yhteensä 15 kasvattajaa.

Kun tutkittavana ryhmänä myös on lapset, tutkimukseen kohdistuu erityistä eettistä pohdintaa. Tutkimuksen tekijä käyttää aina valtaa suhteessa tutkittaviin. Tärkeää on ymmärtää, kuka on tutkimuskohteena, ja miten intimitteetti suojataan. Eettisyyden pohjalla on esimerkiksi YK:n lasten oikeuksien sopimus. Lapsia tulee myös suojata haitoilta, joita tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuisin. Organisaatioilla on omat päävastuunsa ja tutkimus on toteutettava niin, että se

häiritsee mahdollisimman vähän toimintaa. (Ruoppila, 1999, s. 26–29, 36.) Lasten kommentteja ei käytetty suoraan, vaan ne tulivat kasvattajien kautta. Kasvattajat olivat keränneet ja toteuttaneet aloitteet oman harkintansa mukaisesti. Eli suoraan lapsilta ei kerätty aineistoa. Tästä huolimatta tutkimusluvut kerättiin silti, sillä aiheena on heidän aloitteensa, ajattelunsa ja heidän tuottamansa materiaali.

Ryhmähaastattelu toteutui kasvattajien tiimipalaverin aikana, joten siitä ei tule lisätyötä, tai haastattelu ole lapsiryhmästä työskentelystä pois. Tiimipalaverien aiheena on muutenkin lasten osallisuuden ja aloitteiden toteuttaminen, joten pohdinnasta on hyötyä tiimille heidän omassakin työssään. Menetelminä kerronta, leikin havainnointi sekä sähköinen työkalu ovat työntekijöille tuttuja, ja he käyttävät näitä menetelmiä muutenkin työssään päivittäin. Ajattelin, ettei silloin kuormitus ole suuri, koska he eivät joudu opettelemaan uusia menetelmiä, tai tekemään paljon ylimääräistä tutkimukseni eteen. Kasvattajat ovat ottaneet vastaan, ja toteuttaneet aloitteet.

Tutkimuksen käytännön toteutumisen kannalta tutkimus oli helpoin toteuttaa omassa organisaatiossani. Olen kasvattajille tuttu entuudestaan, toisessa päiväkodissa olen työskennellyt viisi vuotta, toisessa kaksi vuotta. Tutun ympäristön vuoksi sain tutkimuksesta enemmän irti, sillä olen ollut seuraamassa tutkimuksen kulkua paikan päällä, ja pystyn tarvittaessa neuvomaan ja ohjeistamaan tutkimuksessa sekä aineiston keräämisessä. Koska luottamussuhde on jo syntynyt, uskon saavani enemmän tietoa tutkimuksesta, kuin jos olisin ulkopuolisena tutkijana. Kynnys kertoa aloitteista ja niiden toteuttamisesta, olisi varmasti korkeampi. Uskon, että he kertovat minulle avoimesti havainnoistaan sekä kokemuksistaan. Näin haastatteluun tuli enemmän syvyyttä. Tutkimusjakson aikana olin myös koko ajan saavutettavissa ja kasvattajat pystyivät kysymysten avulla varmistamaan, että tutkivat oikeaa asiaa.

Tietysti tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös se, että teen tutkimuksen omalle työpaikalleni ja minulla on olettamuksia tutkimuksen kulusta sekä sen lopputuloksesta. Myös haastateltavilla saattaa olla oletuksia, mitä haluaisin heidän vastaavan tai mitä heidän tulisi vastata, jotta vastaus on ”oikein”. Teen tutkimuksen organisaatiooni, joten toki sieltä saattaa tulla myös vaikutuksia tutkimukseeni. Luotettavuuteen vaikuttaa myös se, että tutkimukseen osallistuu vain viisi ryhmää, kahdesta eri päiväkodista. Eli se ei edusta koko yrityksen tai

kunnan tasoa tai ajatuksia lasten aloitteista. Tämä on tärkeä huomio myös luotettavuuden kannalta. Ryhmiä olisi pitänyt olla enemmän, useammalta paikkakunnalta, jotta olisi voitu tehdä laajempia yleistyksiä. Nyt tutkimuksessani saimme pintaraapaisun siitä, millä tolalla asiat ovat muutamassa päiväkodissa. Tämä antaa kuitenkin organisaatiolle tärkeää tietoa siitä, mitä voidaan kehittää, ja onko ohjeistus ollut riittävää.

Tutkimuksen validiteetti tarkoittaa sitä, että ”kuvatut tapahtumat ovat yleisesti totta ja tutkimusilmiö voidaan kiistatta osoittaa”. Reliabiliteetti tarkoittaa taas sitä, miten toteutuu ”tutkimuksen yhtenäisyys ja tutkimusprosessin johdonmukaisuus”. Laadullista tutkimusta arvioidaan myös sillä, miten prosessi ja vaiheet kuvastavat ilmiötä ja miten yhteneväinen ja yhteensopiva tutkimus on. (Puusa & Julkunen, 2020, s. 201.) Omassa tutkimuksessani validiteetti oli todenmukainen, vastaukset olivat realistisia ja myös kehityskohteita nousi esille. Jotkut asiat kuvattiin vaikeina, kuten sähköisen työkalun käyttö, mutta tunnistettiin myös vahvuuksia, kuten arjen aloitteiden toteuttaminen. Otanta oli kuitenkin melko pieni, joten esimerkiksi koko organisaation tasolla ei voida vielä yleistää. Reliabiliteettia arvioin koko tutkimuksen ajan.

5.4 Tutkimusluvut

Lasten kyvyttömyys tehdä päätöksiä vaikuttaa siihen, että tutkimuslupaa on pyydettävä vanhemmilta. Huoltajia pitää tiedottaa, ja pyytää kirjallinen tutkimuslupa. Organisaatioilla on vastuu lapsista ja tämän vuoksi myös organisaatiolta tarvitaan kirjallinen tutkimuslupa. Myös lapsilta tulee kysyä suostumusta tutkimukseen. (Ruoppila, 1999, s. 28, 32, 38.)

Hain tutkimuslupaa omalta organisaatioltani, sillä tein tutkimuksen kyseiseen yritykseen. Työskentelen itse yrityksessä. Tarvitsen myös tutkimusluvut sekä perheiltä että kasvattajilta. Perheitä tiedotin siitä, että tulen tekemään tutkimusta päiväkodissa ja mihin tutkimustuloksia käytetään. En pohdi niinkään aloitteiden sisältöä, vaan kirjaamista ja hyödyntämistä. Mutta toki yksittäiset aloitteet voivat nousta esille haastattelussa, esimerkiksi ”Maija toivoo uimahallia päiväkodin tiloihin”. Litteroin haastattelut ja poistan sieltä tunnistettavuuden. Yksityisyydensuojan korostamisen vuoksi perheiden

tiedottaminen on erityisen tärkeää. Perheille olen tehnyt tiedotteen, sekä kirjallisen suostumuksen.

Kasvattajilta olen myös kerännyt kirjallisen suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta. Minulla oli yhteensä kahdeksan ryhmää, joista viisi osallistui. Näin heillä oli mahdollisuus olla suostumatta.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Menetelmät

Menetelmät on valittu monien vaihtoehtojen joukosta, sillä perusteella, että ne ovat työpaikassani käytössä. Lisäksi kerronnan menetelmä sekä leikin havainnointi ovat myös yleisesti tunnettuja menetelmiä varhaiskasvatuksessa. Kerronnan menetelmässä on yksityisen organisaation ohjeistuksen mukaan kuvakortit käytössä, tulkintaa tehdään ikätaso huomioon ottaen. Leikin havainnointia toteutetaan myös päiväkodeissa yleisesti. Havainnointiin ei ollut lomaketta erikseen, vaan jokainen ryhmä toteuttaa sitä omalla tavallaan. Sähköinen työkalu taas oli yrityksessä uusi ja sen käyttöä kasvattajat vielä harjoittelevat. Perehdytys on tehty, eli kasvattajilla on periaatteessa taito käyttää sähköistä työkalua osana aloitteiden kirjaamista. Tuloksissa kuvailen analyysin pohjalta nousseita asioita tutkimuskysymyksiini peilaten.

6.1.1. Kerronnan menetelmä

Kerronnan menetelmää voidaan käyttää todella monella tavalla, kuten teoriaosuudessa kerrottiin. Vaikka organisaatiossa on käytössä tietty kerronnan menetelmä, tapoja toteuttaa sitä on useampia. Kuvakerrontaa käytettiin muun muassa asettamalla kuvia lattialle lapsen valittavaksi. Käytössä oli myös päiväjärjestyksen kuvia. Kuvakerronnassa on kuvia arkipäivän asioista, kuten ulkoilusta, retkistä, kavereista, leikkimisestä sekä erilaisista leluista. Päiväjärjestyksen kuvissa taas on kuvat ruokailuista, päiväunista, ulkoilusta sekä aktiviteeteista. Kuvakerronnan menetelmän tueksi kaivattiin jotakin enemmän, esimerkiksi jonkinlaista pohjaa kuville, tai muistilistaa kerronnan käytön avuksi. Osassa ryhmissä oli käytössä myös omia haastattelupohjia tai omia menetelmiä. Nämä menetelmät pohjautuivat kerrontaan, mutta kuvissa tai käytössä oli hajontaa.

TAULUKKO 1. Kuvakerronnan käyttämisen teemat

Yläteema	Alateema
Kuvakerronnan käytön kuvailu	Kuvakortit lattialla, päiväjärjestyskuvat
	Omat haastattelupohjat, muistilista, omat menetelmät
Lasten aloitteiden kuvaus	Lapset kertovat toiveistaan ja siitä, mistä he tykkäävät
	Uusia asioita ei välttämättä nouse, tuttujen asioiden kerrontaa
	Vaikea tulkita, satunnainen valinta
Menetelmän käyttämättä jättäminen	Ikäryhmä
	Lasten henkilökohtaiset ominaisuudet

Kerronnan avulla saatiin tietoa lasten aloitteista. Pääosin lapset kertoivat siitä, mistä he tykkäävät. Kerronnassa tuli ilmi paljon tuttuja leikkejä, puuhia ja asioita päiväkodin arjesta. Toiveet liittyivät useimmiten näihin tuttuihin arjen puuhiin. Uusia toiveita saatiin lähinnä johdattelemalla lapsia kerronnassa. Kerronnan tulokset riippuivat lasten ikäryhmästä. Pienempien (alle 3-v) ryhmissä kuvakerronta oli vielä vaihtelevaa, sillä he valitsivat kuvia satunnaisesti. Kuvissa saattoi kiinnostaa enemmän kuvat itsessään, kuin niiden sisältö.

”Kerronta tehty kolme kertaa, jos lapsi valitsee saman kuvan, voidaan ajatella, että hän pitää siitä.” (Kasvattaja 1)

Kerrontaa ei käytetty kaikissa ryhmissä kuvakerronnan muodossa. Käyttämättä jättämiseen vaikutti ikäryhmä, pienten kanssa kuvakerronta ei ollut luotettavaa. Kerrontaa saatettiin tehdä myös arjessa muulla tavalla, kuten havainnoimalla lapsia. Ikäryhmän lisäksi esimerkiksi lapsen kielelliset taidot saattoivat vaikuttaa.

Jos lapsi kommunikoi hyvin sanallisesti, ei kuvia koettu tarvittavan kerronnan apuna.

6.1.2 Leikin havainnointi

Leikin havainnointia toteutettiin kaikissa ryhmissä. Havainnointi oli hyvin saman tyyppistä tutkimusryhmissä. Lapset leikkivät pienryhmissä ja kasvattaja oli leikissä mukana havainnoimassa. Havainnoinnin kirjaamisessa oli hieman eroja. Osa halusi kirjata havainnot heti paperille, joko vihkoon tai esimerkiksi esikoulukirjan lomakkeelle. Osa taas halusi havainnoida rauhassa, ja havainnoista keskusteltiin esimerkiksi seuraavassa tiimipalaverissa koko tiimin kesken

TAULUKKO 2. Leikin havainnoinnista nousseet teemat

Yläteema	Alateema
Havainnoinnin toteuttaminen	Kasvattaja havainnoi leikkiä pienryhmässä
	Kasvattaja kirjasi samalla havainnot joko vihkoon tai erilliselle lomakkeelle
Lasten tuottamat aloitteet	Lisäyksiä meneillään olevaan leikkiin tai toimintaan
	Negatiiviset aloitteet
	Kehitetään leikkiä kasvattajan tai lapsen tarjoamien virikkeiden avulla.
Aikuisen toiminta leikin havainnoinnissa	Kysytään toiveita ja annetaan ideoita
	Tehdään uusia leikkejä

Lasten aloitteet liittyivät pitkälti käsillä olevaan toimintaan. Esimerkiksi pyydetään uutta värityskuvaa, tai puuhaa, mikä on saatavilla ja näkyvillä helposti. Leikkiin haetaan erilaisia virikkeitä ryhmätilasta, tai pyydetään kasvattajalta. Leikkeihin myös tuodaan erilaisia virikkeitä, joko lasten tai kasvattajien toimesta. Kasvattaja saattavat huomata, että lapset leikkivät kauppaleikkiä ja tuoda siihen lisäksi leikkirahaa. Tai jos lapset ovat esimerkiksi leikkineet kotileikissä leipomista, voidaan leipoa taikataikinasta. Eli lasten aloitteita leikissä tuodaan aktiivisesti mukaan päivittäiseen toimintaa. Lasten aloitteista keskustellaan tiimeissä ja jatkojalostetaan osaksi toimintaan.

Lapset tekevät toiveensa pienryhmätoimintaan liittyen, tulee lisäys leikkiin tai pöytähommaan. Ahaa-elämys pyytää lisäystä, vaikka leikkiin. (Kasvattaja 2)

Negatiivisia leikkialoitteita nostettiin myös esille. Ne liittyivät joko siihen, että aloite itsessään oli sopimaton, tai siihen, että hyvin alkanut leikki lähti käsistä. Pienten ryhmässä aloitteeksi kuvattiin myös läpsimiset sekä puremiset. Nämä aloitteet tulkittiin avun pyynnöksi, leikki ei suju ja tarvitaan apua tilanteesta selviämiseen. Toisessa ryhmässä taas hyvin alkanut taikurileikki alkoi muuttua muotoaan, kun taiottiinkin kaveri palamaan. Eli tässä leikissä oli hyvin alkanut idea, mutta lapset lähtivät kokeilemaan leikin rajoja sen kestäessä pidempään.

Meillä on ollut tosi paljon kinastelua, raavitaan ja läpsitään ja otetaan lelua pois kädestä. Sit sellaisissa on pakko mennä mukaan neuvomaan ja ehkä sekin on tietynlainen aloite, että nyt ei suju, tuu auttaan. (Kasvattaja 3)

Kasvattajan toiminta leikin havainnoinnissa nähtiin toiveiden kyselijänä. Esimerkiksi jumppasalissa kyseltiin myös lasten toiveita. Kasvattaja antoi leikkiin myös ideoita, esimerkiksi kauppaleikkiin rahaa sekä uusia tuotteita. Kasvattajat saattoivat myös rakentaa täysin uuden leikin lapsille havaintojen perusteella. Esimerkiksi lääkäri- ja kampaamoleikki syntyivät kasvattajien toimesta, mutta niiden pohjalta lapsetkin saivat taas paljon uusia leikki-ideoita. Kasvattajat saivat ideoita leikkiä havainnoidessaan. Kasvattajien ideat pohjautuivat myös pedagogisiin suunnitelmiin. Eli leikki-ideoissa huomioitiin pedagogiset suunnitelmat, lasten mielenkiinnon kohteet sekä ajankohtaisuus.

6.1.3 Sähköinen työkalu

Sähköinen työkalu koettiin menetelmistä kaikkein vaikeimmaksi käyttää. Sähköinen työkalu on uusi, eikä varhaiskasvatuksessa ole totuttu käyttämään työkalua aloitteiden keräämiseen. Vieraus vaikutti myös tutkimuksessa työkalun käyttöön. Kynnys käyttää oli korkeampi, kun tapa oli vieras.

TAULUKKO 3. Aloitteiden kirjaamisen ja kirjaamatta jättämisen teemat sähköisessä työkalussa

Yläteema	Alateema
Tavat kirjata	Vihkoon
	Puhelimeen
	Lapuille
Kirjaamatta jättäminen	Vaikea muistaa
	Vieras systeemi
	Resurssit

Sähköiseen työkaluun ei yksikään ryhmä kirjannut suoraan aloitteita. Ensisijaisena tapana oli noin puolella ryhmistä kirjata aloitteet ensiksi vihkoon. Jos aloite tuntui riittävän merkittävältä, se kirjattiin myös sähköiseen järjestelmään. Yksi ryhmä koki post-it laput kaikista helpoimmaksi.

Kai siinä on se, että ajattelee että se on vaikeampi käyttää mut kun se ei oo. Kun ei oo tuttu, niin vaikea tarttua... (Kasvattaja 4)

Kirjaamista estivät monet asiat. Useimmat aloitteita olivat pieniä ja arkipäiväisiä. Ne oli helpompi toteuttaa arjessa, kuin kirjata ylös sen paremmin. Sähköiset menetelmät tässä asiassa ovat vieraita, eli kynnys käyttää oli suuri, koska järjestelmä tuntui vieraalta. Kuitenkin kahdessa kommentissa esille nousi se, ettei olisi oikeastaan vaikea käyttää, vaan suurin haaste on muistaminen ja toteutus. Toiminnan katkeaminen mainittiin myös syyksi. Jos aloite tulee toiminnassa, ja pitäisi mennä hakemaan puhelinta esimerkiksi ulkona, toiminta ei pysy enää

kasassa. Useimmiten ideat tulevat lennossa lasten toiminnan tai leikin aikana, eikä silloin aina puhelin ei ole siinä saatavilla. Kun se olisi taas saatavilla, voi asia olla jo toteutettu, kirjoitettu lapulle, tai unohtunut.

6.2 Lasten tuottamat aloitteet

6.2.1 Sisältö

Suurin osa lasten aloitteista liittyy arkipäivän tavallisiin asioihin. Lapset toivovat tuttuja leikkejä ja pelejä. Esimerkiksi värityskuvat kiinnostavat monia lapsia ja he pyytävätkin usein kasvattajia tulostamaan uusia värityskuvia. Lapsen aloite on sekä kuvan tulostaminen, että erilaisten kuvien valinta.

TAULUKKO 4. Aloitteiden sisällön kuvaamisen teemat

Yläteema	Alateema
Arkipäivän aloitteet	Leikkiin liittyvät
	Värityskuvat
	Päivittäistoiminnot
	Retket
Sanattomat aloitteet	Ilmeet ja eleet
	Havainnot
Uudet ideat	Mielikuvitusleikit
	Leikin rikastuttaminen

Leikkiin liittyviä aloitteita mainittiin jokaisessa ryhmässä. Lapset toivoivat tuttuja leikkejä, esimerkiksi legoja, autoja, kauppa- ja junaleikkiä. Eli samoja leikkejä, mitä he leikkivät päivittäin. Jos lapsella on jokin tuttu leikki, vaikkapa hippa, hän saattaa pyytää leikkimään sitä jokaisessa ulkoilussa. Lasten leikki saattaa kehittyä kauppaleikistä leipurileikkiin, eli leikki muotoutuu lasten aloitteiden mukaisesti myös jatkuvasti. Ulkoleikeistä toiveena oli usein esimerkiksi hippa sekä polttopallo.

Päivittäistoimintoihin liittyviä aloitteita tuli myös lähes jokaisesta ryhmästä. Aloitteet liittyivät esimerkiksi siihen, että lapsi halusi mennä ulos, tai

vaihtoehtoisesti jäädä sisään. Aloitteet liittyivät myös esimerkiksi sänkypaikkojen sijaintiin, ruokailupaikkoihin tai vaikka aistipullojen askarteluun. Retkiin liittyviä aloitteita tuli myös etenkin isompien ryhmissä. Retkikohteiksi toivottiin tuttuja kohteita kuten leikkipuistoa ja metsää. Retkitoiveista uutena ideana lapsilta nousi grillausretki päiväkodin lähellä sijaitsevalle nuotiopaikalle. Grillausretkeltä takaisin tullessa toivottiin heti uutta makkaranpaistoretkeä. Eli retkistä tuli jatkoideoita jo niiltä palatessa.

Retkialoite grillaamaan esimerkiksi, konkreettinen, uusi ja erilaisessa ympäristössä toteutettava (Kasvattaja 2)

Erityisesti pienempien ryhmässä sanattomat aloitteet nousivat isoon rooliin. Lapset tekivät aloitteita paljon pelkillä ilmeillä ja eleillä. Sanattomat aloitteet nousivat esiin arjessa, lapsi esimerkiksi halusi lisää ruokaa tai juomaa, tai lapsi haluaa jonkun tietyn esineen tai lelun. Lapset kommunikoivat esimerkiksi äännelemällä, näyttämällä tavaroita tai viemällä kasvattajan kädestä pitäen johonkin. Ele voi olla esimerkiksi se, että lapsi katselee jotakin haluamaansa tavaraa. Tai ele voi olla myös se, että lapsi juoksee ympäriinsä kyllästytyään. Ilmeissä ja eleissä oleellista on kasvattajan havainnot ja tulkinta. Jos lapsi vaikka osoittaa palloa, hän haluaa pallon. Tai jos lapsi uittaa käsiään vesilammikossa, hän saattaa haluta sinne lapion ja ämpärin.

Ele- ja ilmetoiveisiin on vastattu myös. Jos lapsi ei vaikka pysty sanomaan, niin huomaa käytöksestä, että tekee jotakin mieli. Sit kun kysyy, tekiskö mieli mennä tohon niin tekee. (Kasvattaja 4)

Uusia ideoita nousi myös muutamia. Uutena ideana oli mielikuvitusleikki. Esimerkiksi mennään jollakin kulkuvälineellä, vaikka Hoplopiin, tai muihin leikkipuistoihin. Leikistä aloitteita tuli mm kirjastoleikkiin, saunaleikkiin sekä autokorjaamoon. Retkistä esiin nousi retki grillaamaan. Lähes kaikki uudet ehdotukset tulivat yli 4-vuotiaiden ryhmistä. Pienempien ryhmistä nousi uutena aloitteena metsäretkellä alkanut taikasauvaleikki, jossa lapset taikoivat kepeillä toisia lapsia mielikuvitusasioiksi. Uudet ideat nousivat myös jonkun verran kasvattajien aloitteiden ja johdattelun pohjalta. Teemana saattoi olla esimerkiksi kevät, josta lapset taas varioivat leppäkerttuleikkiä ja ötökkäteemaa. Vanhemmat saattoivat myös antaa ehdotuksia, esimerkiksi pyöräkoulu nostettiin yhdessä ryhmässä esille vanhempien uutena aloitteena. Toisin sanoen uuden aloitteen

alkuperää on välillä hieman hankala todentaa, mutta toiminnassa uusina elementteinä nousevat asiat oli nostettu tässä esille.

6.2.2. Aloitteiden valinta

Aloitteiden valitaan vaikuttavat useat asiat. Arki on suurin aloitteisiin vaikuttava tekijä. Missä tilanteessa, ja milloin, aloitteet tulevat. Pystyykö aloitteita kuuntelemaan, miten ne sopivat tuleviin suunnitelmiin ja ovatko aloitteet uusia. Jos aloitteita ei ehdi kuuntelemaan, myös toteuttaminen on vaikeaa.

TAULUKKO 5. Aloitteiden valinnan erilaiset tavat

Yläteema	Alateema
Arjen sujuvuus	Mahdollisuus toteuttaa
	Tulevat suunnitelmat
	Toistuvuus
	Kuuntelu ja havainnointi
Esitystapa	Lapset toivovat spontaanisti
	Kysely ja suunnittelu
Arvot ja asiakirjat	Turvallisuus
	Eettisyys

Aloitteiden valintaa ohjaa muun muassa arjen sujuvuus. Aloitteita, joita on mahdollista toteuttaa heti ja helposti, toteutetaan toki helpommin. Aloitteita peilataan usein myös tuleviin suunnitelmiin ja saatetaan toteuttaa myöhemmin, kun aloite sopii tulevaan teemaan. Esimerkiksi yhdessä ryhmässä tehtiin soittimia lasten aiempien aloitteiden pohjalta. Aloitteiden valintaa ohjasi myös toistuvuus. Aloitteita valitaan myös sen mukaan, onko lapsilla toistuvuutta näihin aloitteisiin. Jos aloite on tuttu ja toistuva niin sitä on helpompi toteuttaa. Lapsilla oli myös kiinnostusta tuttuihin ja toistuviin leikkeihin, joten se myös ohjasi aloitteen toteutumista. Esimerkiksi yhden ryhmän taikurileikki metsässä toteutui usein, sillä se oli tuttu ja haluttu leikki.

Sisältyykö ne johonkin meidän tulevaan viikkoon ja suunnitelmiin. Tai pitkän tähtäimen juttuihin, onko tulossa... (Kasvattaja 5)

Aloitteita tuli sitä enemmän, mitä enemmän lasten kanssa ehti olla läsnä ja kuunnella heitä. Pienten lasten ryhmissä myös havainnointi nousi tärkeään asemaan aloitteita valitessa. Esimerkiksi yhdessä pienten ryhmässä heitä kiinnostivat dinosaurukset. Havainnoinnin perusteella dinosaurukset otettiin teemaksi ja niistä askarrettiin esimerkiksi äitienpäiväkortit. Aloitteita voi estää myös arjen hässäkkä. Aloitteet voivat jäädä huomaamatta, jos on kova hälinä ja paljon muuttuvia tilanteita. Silloin aloitteet jäävät muun, pakollisen toiminnan jalkoihin. Kun on rauhallista, niin myös aloitteisiin vastaaminen ja niiden toteuttaminen on helpompaa.

Valinta oli helppo, koska aloitteita tulee paljon erilaisia, mutta nämä oli toistuvia ja lapsilla oli kiinnostus näihin. Jos lapsilla ei ollut muuta niin he kysyivät voitaisko tehdä kahvilaa tai leppäkerttulaulua ja -leikkiä. On ollut sen puolesta helppo, koska nämä toistuvat. (Kasvattaja 13)

Lapset tuottavat aloitteita eri tavalla. Osa lapsista huutaa kasvattajan nimeä ja kertoo aloitteensa heti monta kertaa päivässä. Näitä aloitteita onkin helppo poimia. Mutta vastauksissa nostettiin esille myös pohdintaa siitä, miten muutkin aloitteet saataisiin esille. Tämä vaati harjoittelua, jotta kaikki aloitteet saadaan näkyväksi. Keskustelun kautta pyritään saamaan jokaisen ääni ja aloitteet kuuluvaksi. Haluna on saada esille myös sellaisten lasten aloitteet, jotka eivät tuo asiaansa heti julki. Osassa ryhmistä oli käytössä lasten suunnittelupäivä, tai -hetki. Näissä pyrittiin selvittämään kaikkien, myös hieman hiljaisempien lasten aloitteet. Jokaisen lapsen kuulluksi tulemista pidettiin tärkeänä. Tasapuolisen kuulemisen varmistamisen tapa saattoi myös olla esimerkiksi se, että kirjataan kaikki aloitteet mitä tuli, ja valittiin niistä. Esimerkiksi saatettiin huomata, ettei joku leikki ota tuulta purjeisiin, niin valittiin lasten aloiteseinältä siihen joku lisäys, jolloin leikki lähti taas etenemään hyvin.

Arkirealismi ohjaa, jos lapsi toivoo pomppulinnaa joka päivä, niin voidaan sanoa, ettei pysty, mutta jos se on ulkona traktorikorjaamoleikkiä niin siihen on helpompi tarttua... (Kasvattaja 6)

Turvallisuus ja eettisyys ohjasivat aloitteiden valintaa myös vahvasti. Jokaisen aloitteen kohdalla piti miettiä, onko aloite hyvä ja turvallinen. Eettiset arvot ohjasivat myös sitä, ettei esimerkiksi leikitä sotaleikkiä.

6.2.3 Aloitteiden tärkeys

Kasvattajat tekevät aloitteiden valintaa arjessa jokaisena päivänä. Osa aloitteista toteutetaan heti, tiedostamatta sitä välttämättä edes aloitteeksi. Jos aloitteita tulee paljon, niin valitaan kenen aloite tuli ensiksi, tai esimerkiksi äänestyksen perusteella. Aloitteiden vastaanottamista sanoitetaan ja ne otetaan aina vastaan, jotta lapsi tulee kuulluksi. Lapselle voidaan selittää esimerkiksi, että nyt toteutetaan tämä, kun se tuli ensiksi ja sinun aloitteesi toteutetaan sen jälkeen. Tärkeää on, että lapsi huomaa aloitteensa olevan tärkeä ja vastaanotettu.

TAULUKKO 6. Aloitteiden tärkeyden valintaan vaikuttavat teemat

Yläteema	Alateema
Kasvattaja	Vastaanottaminen
	Kirjaaminen
	Tiimipalaverissa keskustelu
Olosuhteet	Resurssit
	Aloitteiden määrä
	Aloitteen tapa

Useammassa ryhmässä kirjattiin kaikki aloitteet ylös ja valikoitiin niistä myöhemmin. Yhdessä ryhmässä oli tapana kirjata aloitteet päivän päätteeksi vihkoon ylös, toisella ryhmällä taas oli käytössä aloiteseinä. Sanallisia aloitteita oli helpompi toteuttaa. Sanattomissa aloitteissa kaivattaisiin esimerkiksi kuvia, jolloin aloitteen vastaanotto on hieman haastavampaa kuin suoran sanallisen aloitteen kanssa. Mutta merkitys lapselle on helppo tunnistaa lasta havainnoimalla, kun aloite toteutuu. Osa aloitteista poimittiin myös kuuntelemalla lasten leikkiä sivukorvalla ja ottamalla sieltä ideoita.

Välillä poimittiin myös, kun lapset puhui, että laitetaas tämä tuonne seinälle. Rivien välistä poimittu myös, ja välillä niin että he ei edes ajattele, että aikuinen kuuntelee. Jos lapsi vaikka harvoin toivoo, niin toteutetaan hänen toive, koska se on hänelle tärkeä ja olennainen. Jos lapsi tekee toiveita harvemmin, niin ehdottomasti toteutetaan ja tuetaan lasta. (Kasvattaja 7)

Kasvattajat keskustelivat aloitteista tiimipalaverissa. Siellä käytiin läpi lasten toiveita ja sitä, milloin ne voisi toteuttaa. Palaverissa käsiteltiin etenkin niitä toiveita, joita ei vielä ehditty toteuttaa, tai joiden toteutus oli haastavampaa.

Olosuhteet vaikuttavat myös aloitteiden tärkeyteen. Retkiä lapset toivoivat ja niitä toteutettiin olosuhteiden mukaan. Esimerkiksi puistoretki koettiin helpoksi järjestää, koska puisto oli lähellä. Resurssit mahdollistivat lasten toiveet, jos oli esimerkiksi keli kohdillaan ja paljon aikuisia, niin oli mahdollista toteuttaa viikon aikana useampikin retki lasten toiveista. Aloitteissa on helpompi tarttua siihen, mikä on toteutettavissa. Jos aloite on realistinen ja helposti toteutettavissa, se toteutetaan. Aloitteita valikoidaan sisällön mukaan, eikä aloitteen tekijän. Aloitteita toteutetaan paljon, mutta jokaiseen aloitteeseen vastaaminen koettiin vaikeaksi. Aloitteen tekijällä oli vaikutusta siinä tapauksessa, mikäli aloitteen teki lapsi, joka yleensä ei tee aloitteita. Jos lapsi tekee harvemmin aloitteita, niitä toteutetaan herkemmin.

6.3 Aloitteiden pohjalta syntyvä toiminta

6.3.1 Millaista toimintaa syntyi?

Aloitteiden pohjalta syntyi toimintaa etenkin leikkiin. Leikissä lapsi sai esimerkiksi valita lelut tai leikkiryhmän. Kasvattajat rikastuttavat leikkiä havaintojensa perusteella. Jos huomataan, että lapsi leikkii jotakin leikkiä, siihen saatetaan tuoda lisää erilaisia elementtejä. Yksi ryhmä toteutti lasten aloitteiden pohjalta leikkiviikon, johon lapset saivat itse keksiä erilaisia leikkejä. Aloite oli lapsilta, sekä myös leikin rikastuttaminen.

TAULUKKO 7. Aloitteiden pohjalta syntyvät toiminnan kuvailu

Yläteema	Alateema
Leikki	Lelujen valinta
	Leikin rikastuttaminen
Muu toiminta	Askartelu ja värityskuvat
	Retket ja liikunta

Lasten aloitteet koskivat myös askartelua. Askartelun kautta on saatu esimerkiksi toiveleikkeihin lisää asioita. Aloitteita on tullut myös liikuntaan liittyen. On voinut olla niin, että yksi lapsi on sanonut hyvän aloitteen, jota on sitten toteutettu koko ryhmälle. Retkialoitteita tuli ja niitä jouduttiin hieman suunnittelemaan tarkemmin, sillä retkelle ei välttämättä pysty lähtemään saman päivän, tai viikon aikana. Aloite kuitenkin kirjataan ja sille koitetaan löytää sopiva kohta. Kun taas esimerkiksi eri miljöössä leikkiminen tai värityskuvat voidaan toteuttaa välittömästi aloitteen tultua.

Askartelua, oman askartelun kautta saatu leikkiin lisää asioita. (Kasvattaja 8)

Suurin osa aloitteista toteutui. Toteuttamisessa käytettiin myös variaatiota. Esimerkiksi jos lapsi oli toivonut sänkypaikan vaihtoa, niin sovittiin että voi nukkua väärinpäin sängyssä. Osa aloitteista on kirjattu myös myöhemmin toteutettavaksi. Toiminta muodostui kaiken kaikkiaan aloitteiden pohjalta ja jalostui siitä taas eteenpäin. Eli aloitteet olivat vahvasti mukana toiminnan suunnittelussa jokaisen ryhmän kohdalla. Aloitteita toteutettiin mm päivän hiljaisempien hetkien kohdalla, esimerkiksi voitiin pelata tai askarrella kahden kesken. Kasvattajat käyttivät aloitteita myös niihin hetkiin, kun lapsella oli paha mieli. Esimerkiksi aiemmin toivottu laulu tai peli sai lapsen ajatukset muualle.

Aloitteita jouduttiin myös hylkäämään. Suurin syy hylättyä aloite oli se, että se oli jollakin tavalla sopimaton. Esimerkiksi lapsi pyysi kasvattajaa kylään päiväkotipäivän jälkeen, tai toiveena oli oikea retki Hoplopiin heti. Leikin

villiintymistä tapahtui päivittäin kaikissa ryhmissä. Leikin villiinnyttyä aloitteet saattoivat olla hurjia ja sopimattomia.

TAULUKKO 8. Aloitteiden hylkäämiseen vaikuttavat seikat

Yläteema	Alateema
Sopimaton toive	Päiväkodin ulkopuolinen asia
	Leikin villiintyminen
	Kuullun toistaminen
	Lapsen hyvinvointia estävät asiat
Resurssit	Aika ja paikka
	Lapsista johtuvat rajoitteet

Kasvattajat nostivat esille, että adrenaliinin haku kuuluu lapsille, mutta silti keskustellaan siitä, mikä on sopivaa. Esimerkiksi taikurileikissä ei kuitenkaan saa taikoa toista liekkeihin. Leikki villiintyy helposti myös fyysisesti, ja ilmenee esimerkiksi juoksemisena tai lyömisenä. Pienet lapset myös toistavat kuulemiansa asioita. Esimerkiksi isompien ryhmistä, isommilta sisaruksilta tai muualla ympäristössä kuullut asiat tulevat myös lapsen leikkiin. He eivät tiedä vielä mitä sanat tarkoittavat. Joten nämä asiat vaativat myös yhteistä keskustelua.

Aloitteet saattoivat olla myös lapsen hyvinvointia estäviä asioita, esimerkiksi lapsi ei halunnut mennä koskaan ulos, pukea tai lähteä kotiin. Lapset usein myös sanoivat, että ulkoilu onkin kivaa, kunhan vain ulos päästiin. Lapset toivovat myös esimerkiksi lomapäiviä tietyille henkilökunnan jäsenille. Jos joku tietty kasvattaja on lapsen mielestä paras, hän voi tehdä aloitteen, että muut voivat mennä lomalle. Etenkin jos joku toinen kasvattaja on häntä ohjeistanut jostakin asiasta.

Resursseista estäviä tekijöitä oli aika ja paikka. Lapset esimerkiksi halusivat mennä useammin jumppasaliin. Sali on kaikkien ryhmien käytössä, joten sinne ei ole mahdollista mennä kuin omalla vuorolla. Lapset toivoivat myös uimahalliin pääsyä, sekä toista uimakouluviikkoa. Esikoulussa on viikko uimakoulua, eikä aika- ja paikkaresurssien vuoksi ole mahdollista toista viikkoa järjestää. Uimahalliin meno estyi myös koronan sekä turvallisuustekijöiden kautta. Jotkut toiveet olivat vain niin korkealentoisia, ettei mitkään resurssit riitä toteuttamaan.

Esimerkiksi kaksi lasta ei voi leikkiä yhdessä. Ehkä on sellainen aloite, yhteispeli ei suju. Ne on ollut sopimattomia, riehakkaat leikit nukkarissa, kohta sattuu jotakin. (Kasvattaja 1)

Lapsista johtuvia rajoitteita voi myös olla. Esimerkiksi allergiat saattavat rajata esim. metsäretkiä, tai lapsen hoitoaika on sellainen, ettei hän pysty osallistumaan tiettyyn toimintaan. Lapsista johtuvat rajoitteet voivat olla myös sellaisia, että tietyt lapset eivät voi leikkiä keskenään. Lapset voivat harjoitella leikkitaitoja pienryhmissä, mutta keskenään eivät voi leikkiä ilman aikuisen henkilökohtaista ohjausta.

6.3.2 Kasvattajien vaikutus

Kasvattajien vaikutus aloitteiden toteutumiseen on avainasemassa. Siihen, toteuttaako kasvattaja aloitteen, vaikuttavat itse aloite, sekä aloitteen herättämät tunteen kasvattajassa. Kasvattajien vaikutus voi liittyä sekä aloitteisiin että omiin mieltymyksiin ja käsillä olevaan tilanteeseen.

TAULUKKO 9. Kasvattajien vaikutus aloitteiden toteutumiseen sekä toteuttamatta jättämiseen

Yläteema	Alateema
Aloitteista johtuvat asiat	Aloitteen koko
	Aloitteen sisältö
Kasvattajista johtuvat asiat	Omat vahvuudet
	Kapasiteetti

Kasvattajat kokivat, että aloitteen vastaanotto on kiinni sen hetken kapasiteetista, mikä vastaanottavalla henkilöllä on. Kasvattajan omat vahvuudet, esimerkiksi heittäytymiskyky, auttavat toteuttamaan aloitteita. Jos lapsi toivoo esimerkiksi mielikuvitusmatkaa Hoplopiin, on se helpompi toteuttaa, jos kasvattajalla on heittäytymiskykyä. Aloitteiden sisältö vaikuttaa myös. Jos lapsi toivoo hippaa kuudetta kertaa ulkoilun aikana, voi olla, että kasvattajaa ei enää niin kiinnostaisi juosta.

Varmasti joissain vaikuttaa se, jos on oma vahva alue niin niihin tartutaan helpommin. Näistä meidän aloitteista ei huomattu aiemmin... (Kasvattaja 5)

Kasvattajat ajattelivat myös niin, että lapsen aloitteet pohjalta on helppo rakentaa toimintaa, vaikkei jotakin osaisikaan. Aloitteen pohjalta tehty toiminta on helpompi toteuttaa, sillä alku on jo, ja se kiinnostaa lapsia. Pieniä aloitteita on toki helpompi toteuttaa kuin suurempia suunnittelua vaativia. Myöskin erilaisia ja uusia aloitteita on helpompi poimia, ne erottuvat selkeämmin. Jos joku toive toistuu monta kertaa päivässä, sitä ei enää huomaa niin hyvin, kuin uutta aloitetta. Uuteen aloitteeseen tulee useimmiten tartuttua helpommin.

Jos itse ei ole niin vahvoilla niin suunnitellaan tiimissä, tiimin tuki siinä, jos itsellä ei ole ideaa. (Kasvattaja 9)

Tiimityön merkitys nostettiin myös esille. Jos itse ei osaa jotakin asiaa, niin tiimissä voi olla joku, joka osaa. Tiimi tukee myös siinä, jos itsellä ei ole selkeää ideaa, miten jokin aloite toteutetaan. Tiimissä jakautuu hyvin, kuka tekee mitäkin toimintaa ja omat vahvuudet pääsevät esiin. Omat kiinnostuksenkohteet ja vahvuudet vaikuttavat luonnollisesti. Onhan joitakin asioita helpompi toteuttaa, jos ne kiinnostavat myös itseä ja jos niissä on hyvä. Tietysti lapsille suodaan silti aloitteet, mutta toteuttaminen voi olla väkinäisempää. Myös silloin, jos aloite koskee kahden lapsen leikkiä, jolle tulee aina riita, kasvattaja usein valitsee hetken, jolloin ehtii ja pystyy sitten myös sen riidan selvittämään. Eli toteutetaan ensin, vaikka joku toinen toive ja sitten vasta leikki, kun siihen pystyy syventymään.

Pitää myös ajatella mitä lapset tarvitsevat ja mitä heidän pitäisi harjoitella. (Kasvattaja 12)

Omat vahvuudet vaikuttavat myös siihen, että itseä kiinnostavia aloitteita poimitaan herkemmin. Kuitenkin todettiin, että kaikkia aloitteita poimittiin tästä huolimatta. Tärkeää oli myös huomata, että toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan koko ajan myös sen pohjalta mitä lapset tarvitsevat. Eli täysin aloitteiden pohjalta ei kaikkea toimintaa suunnitella.

6.3.3. Mitä aloitteille tapahtuu?

Aloitteita toteutettiin paljon heti niiden tultua. Näitä ei välttämättä edes kirjattu ylös, vaan toteutettiin vain seuraavassa sopivassa hetkessä. Näin toimittiin valtaosassa aloitteiden toteuttamisessa. Aiemminkin mainittiin jo, että aloitteet ovat pieniä ja arkeen liittyviä asioita. Näitä on helppo toteuttaa ilman suurta vaivannäköä ja suunnitelmien muutosta. Matalan kynnyksen aloitteet toteutetaan helpommin.

TAULUKKO 10. Aloitteille tapahtuvat asiat

Yläteema	Alateema
Toteutetaan	Toteutettiin heti
	Kirjattiin ja toteutettiin myöhemmin
	Toteutetaan soveltaen
Ei toteutettu	Sopimaton
	Resurssit

Esimerkiksi retkelle ei ollut mahdollista lähteä heti, joten aloite kirjattiin ylös, ja se toteutettiin seuraavalla viikolla. Yhdessä ryhmässä aloitteet kirjattiin post-it lapuille ja liimattiin oveen kiinni. Näin lapset näkivät aloitteen kirjaamisen sekä aloitteet konkreettisesti. Jos lapsi vaikka sanoi, että ei ole tekemistä, niin aloiteovesta saatettiin poimia joku toive, mitä lähdettiin toteuttamaan lapsen kanssa. Osa ryhmistä taas koki, että vihkoon kirjaaminen oli helpompaa, sillä ei olisi ollut mahdollisuuksia kirjoittaa sen laajemmin.

Post-it lappu oli yllättävän yksinkertainen. Miksei sitä aiemmin ollut käytetty. Meillä oli lappuja ovessa ja lapset näkivät, kun niitä toteutettiin. Tai jos lapsi sanoo, ettei ole mitään tekemistä, niin saatiin katsottua lapusta, olisiko siellä jotakin. (Kasvattaja 6)

Etenkin pienten ryhmissä aloitteita toteutettiin soveltaen. Leikkiä havainnoitiin ja sieltä poimittiin lasta kiinnostavia asioita, joita lähdettiin toteuttamaan eteenpäin. Toteutus riippuu siitä, millainen aloite on. Toivelauluja voidaan toteuttaa heti, kun

taas isompia juttuja joudutaan miettimään enemmän. Jos toiveeseen palattiin myöhemmin, kasvattaja usein muistutti, että tätähän toivoitte aiemmin. Näin palautettiin toive taas lasten mieliin.

Muutamia aloitteita jouduttiin hylkäämään sopimattomuuden vuoksi, esimerkiksi jos lapsi ei halunnut lähteä ulos. Suurin syy hylkäämiseen oli kuitenkin erilaiset resurssit. Muistiresurssi mainittiin useamman kerran, eli jos aloitetta ei kirjattu ylös, se saattoi unohtua. Onneksi kuitenkin tiimikaverit, sekä lapset muistuttelivat aloitteista. Muistihaasteita ehkäistiin sillä, että kerrottiin aloite tiimikaverille sekä kirjattiin se ylös. Mutta toki aina ei ollut mahdollisuutta tehdä kumpaakaan, jolloin aloite jäi oman muistin varaan. Myös aloitteen tuleminen huonona hetkenä, esimerkiksi pukemistilanteessa, se vaikutti mieleen jäämiseen. Resursseina saattoi olla myös lasten poissaolot, jos toiveen esittäjä olikin poissa juuri silloin, kun toive olisi ollut hyvä toteuttaa. Esimerkiksi toiveretki kauemmas. Koronarajoitukset ovat tuoneet myös omat lisänsä resursseihin. Esimerkiksi kirjastoon tai urheiluhallille ei ole päästy tuttuun tapaan. Koronan aikana aloittaneet lapset eivät ole näitä toiveita osanneet esittää, sillä he ovat tottuneet siihen, ettei näihin kohteisiin voi mennä. Yllättävää oli, että myöskään kauemmin paikalla olleet lapset eivät näitä toivoneet, koska oli yhdessä puhuttu, ettei sinne voi mennä. Lapset sopeutuivat siis rajoituksiin melko helposti.

Aloitteiden tunnistamiseen vaikuttavat lapsen omat resurssit, kuten ikä ja taidot. Aloitteiden tunnistaminen on lapsikohtaista, osa tunnistaa ne ja osa taas ei. Osa ei osaa sanoa suoraan tunnistiko, mutta käytöksestä on voitu havainnoida, että lapsi ehkä tunnisti aloitteensa.

TAULUKKO 11.

Yläteema	Alateema
Lapsen resurssit	Ikä
	Taidot
	Tilanne
Kasvattajan sanoittaminen	Lapselle
	Ryhmälle

Aloitteet myös tulevat ja menevät välillä, ja sitten kun olisi aikaa toteuttaa aloite, niin se ei välttämättä enää lasta kiinnosta. Pientenkin ryhmässä jo osa lapsista tunnistaa omia aloitteitaan. Aloitteista tehtiin myös huomio, että ne lapset, jotka esittivät yhden toiveen, esittivät niitä myös lisää. Eli suurin osa toiveista tuli samoilta lapsilta.

Riippuu ketä siinä on ollut. Vanhemmat lapset osaa yhdistää nopeasti ilman muistuttamista. Välillä muistavat, välillä ei. Isommat hoksaavat itse mistä idea saanut lähtönsä. (Kasvattaja 11)

Vaikka lapset huomaavat, että aloitteita toteutetaan, he eivät välttämättä halua niitä itse ehdottaa. Lapset vaikuttavat tyytyväisiltä toimintaan sellaisenaan. Kuten teoriassa puhuttiin, lasten osallisuus ei aina tarkoita osallistumista. Aloitteita on otettu myös silloin kun lasta on harmittanut joku asia, jolloin päästään harmituksesta yli. Lapset toivovat usein samoja leikkejä, he ovat huomanneet kasvattajan tarttuvan kyseiseen leikkiin hyvin. Jos kasvattaja olisi kieltäytynyt leikistä, niin aloitteita ei varmaan tulisi enää kyseistä leikkiä kohtaan.

Ne lapset, jotka osaavat sanoa aloitteita, tunnistavat myös itsensä niistä. Hei mä halusin tätä, tähän on mun aloite. (Kasvattaja 10)

Kasvattajat sanoittavat toimintaa ja muistuttavat aloitteista. Esimerkiksi kun metsässä tutkittiin luupeilla, kasvattaja kertoi, että muistatko kun toivoit tätä ja kerrotaan myös muille lapsille toiveista. Kun lapset pitävät kasvattajia turvallisina, niin uskaltavat heittää aloitteitaan lennosta toiminnan lomassa, eikä lasten ei tarvitse miettiä pitkään, voiko aloitteen esittää. Aloitteet myös vaihtuvat useasti. Jos aloitetta ei voida toteuttaa, se hylätään sensitiivisesti. Kasvattajan toiminnalla nähtiin olevan yhteys aloitteiden määrään ja esittämiseen.

6.4 Vapaat kommentit

Haastattelun lopussa oli myös mahdollisuus kommentoida tutkimusjaksoa vapaasti. Esiin nousi muun muassa se, että aloitteet konkretisoituvat, kun niitä kirjattiin ylös. Aloitteita ei välttämättä muista, jos niitä ei kirjoita ylös. Kasvattajista tuli myös tietoisempia havainnoimaan aloitteita, ja niitä oli helpompi tutkimuksen kautta myös tunnistaa aloitteiksi. Kasvattajat kokivat, että havainnointia ja aloitteiden toteamista on tehty jo aiemminkin paljon, mutta nyt asia tuli vielä konkreettisemmaksi ja selkeämmäksi. Ajan merkitys koettiin myös tärkeäksi, mitä enemmän ehti rauhassa havainnoida, kuunnella ja pysähtyä, niin sitä enemmän aloitteita tuli. Aloitteet menivät ohi, jos oli kovasti kiirettä tai hässäkkäpäivä. Päiväkodissa on paljon muuttuvia tilanteita.

”Tosi tärkeä tehdä sellaista toimintaa, mistä lapset nauttii. Jotenkin olisi tosi vaikea ylipäätään keksiä, mitä me tehtäis tai varsinkaan projekteja. Mistä me tiedettäisiin, mistä ne innostuu, jos ne ei tekis aloitteita”. (Kasvattaja 3)

Aloitteiden havainnointi on todella tärkeää, jossa voidaan toteuttaa toimintaa, josta lapset nauttivat. Muuten ei tiedetä mistä he innostuvat, tai mikä voisi olla mielenkiintoinen aihe projekteille. Lasten ilmeistä ja eleistä huomataan, millainen toiminta on heille mielekästä. Leikkiympäristö koettiin myös tärkeäksi. Kun esillä on paljon leluja ja tarvikkeita, lapset osaavat niitä myös pyytää. Aloitteisiin tarttuminen on antanut uusia oivalluksia toiminnasta ja ideoita, miten kehittää toimintaa. Viikon tähtihenkilöt voisivat esittää myös aloitteita viikon aikana erityisesti.

”Päätettiin, että nukkarin jälkeen olisi värityskuvat. Yksi lapsi heräsi kuitenkin kiukkuisena, eikä kiinnostanut tehdä mitään, eikä mikään toiminut. Kun kysyin, mitä hän haluaisi tehdä, hän vastasi, että käärmeen. Sitten me haettiin piippurasseja ja hamahelmiä ja tehtiin värikkäitä käärmeitä. Suru ja väsymys meni pois ja kaikki heräävät kaverit tulivat innolla mukaan...” (Kasvattaja 11)

Pohdintaan jäi, miten aloitteita saisi enemmän näkyväksi myös vanhemmille, ja miten myös he voisivat nähdä lasten aloitteet. Pohdittiin myös, mihin vanhempien aloitteita voisi kirjoittaa, jotta kotona tulleet aloitteet tulisivat myös kasvattajille näkyväksi. Vanhempien palautteita tulee aina välillä iltapäivisin hakutilanteissa. Esimerkiksi jos kotona on leikitty samaa kivaa leikkiä kuin päiväkodissa, niin vanhemmat saattavat asiasta mainita. Palautteita tulkitaan siis myös rivien

välistä. Tulevaa kautta ajatellen kehityskohteiksi tuli esimerkiksi se, että jätetään viikko-ohjelmiin enemmän tilaa lasten aloitteille, sekä pohditaan, miten aloitteet saataisiin koottua selkeästi. Kasvattajat kehittivät ideoita jatkotoimintaan, osa ryhmistä esimerkiksi pohti tekevänsä seinälle aloiteseinän, mihin post-it laput voisi laittaa kootusti.

7 POHDINTA

Kaiken kaikkiaan aineistoa ja tuloksia tuli riittävä määrä. Tuloksissa oli kuitenkin paljon hajontaa, ja esimerkiksi tapoja käyttää menetelmiä oli monenlaisia. Näihin ei varmasti löydykään yhtä oikeaa tapaa, eikä se ole tarkoituksenmukaistakaan. Riippuu todella paljon kustakin lapsiryhmästä ja tilanteesta, mitä tapaa milloinkin on hyvä käyttää. Joidenkin lasten kohdalla leikin havainnointi voi olla ainoa tapa saada selville lapsen aloitteita, osa lapsista taas kertoo kaikista aloitteistaan avoimesti ja selkeästi. Myös ryhmän tasolla on syytä valita, millaiset tavat palvelevat koko ryhmää, ja miten kaikkien hiljaisempienkin ääni saadaan kuuluviin. Jokaisen lapsen tulisi saada osallisuuden tunne sekä tunne siitä, että hän on arvokas ja hänen aloitteillaan on merkitystä.

Lapset tuottavat arkeen liittyviä aloitteita eniten. Tämä ehkä kertoo siitä, että lapsen kokemusmaailmassa arkeen liittyvät aloitteet ovat heitä lähimpänä. Kun kerroin tutkimuksestani henkilökunnalle, he pohtivat osaavatko he poimia ja tunnistaa aloitteet. Tutkimuksen aikana he huomasivat, että he ovat poimineet aloitteita koko ajan, eikä aloitteen tarvitse olla suuri tai merkittävä. Esimerkiksi pienelle lapselle syliin pääseminen tai haluamansa lelun saaminen voivat olla päivän parhaita hetkiä. Isommilla lapsilla taas värityskuvat, tutut leikit sekä pelit ovat heille tärkeimpiä. Isoja ja uusia aloitteita tuli vain muutamia, ja nekin 4–5-vuotialta lapsilta. Eli pääosin lasten aloitteet liittyvät arkipäiväisiin asioihin. Tällöin niitä on toki myös helpoin toteuttaa. Tässä yhteydessä kävi ilmi käsitteen vaikeus. Aloite ehkä miellettiin vaikeaksi ja suureksi projektiksi, mutta oikeastaan aloitteita otettiin vastaan ja toteutettiin jo hienolla tavalla.

Mielenkiintoista oli myös, että kasvattajien vaikutus tunnistettiin hyvinkin. Kasvattajien mielenkiinnonkohteet näkyivät, ja niiden pohjalta toimintaa toteutettiin arjessa muutenkin. Tutkimuksessa nousi esiin se, että mielenkiinnonkohteet eivät kuitenkaan vaikuttaneet tutkimuksen toteuttamiseen tai toteuttamatta jättämiseen. Konteksti vaikutti enemmän kuin mielenkiinto. Eli jos pihalla piti esimerkiksi vahtia kaikki lapsia, ei voinut lähteä hippaleikkiin,

vaikka olisi halunnut. Kasvattajien mielenkiinnon kohteet näkyivät siinä, että joku kasvattaja saattoi tehdä enemmän jotain tiettyä asiaa lasten kanssa, mutta kaikki toteuttivat kuitenkin myös kaikkea. Kasvattajat olivat varmasti pohtineet omia arvojaan, sillä haastattelussa tuli hyvin esiin se, että he osasivat tunnistaa ja sanallistaa haasteen arvopohjassa, sekä sen, miten asiaa on käsitelty ja pohdittu. Jos arvoja ei olisi pohdittu, eivät vastaukset olisi olleet analyttisiä.

Tärkeä huomio oli myös se, milloin aloitteita toteutettiin. Aloitteiden toteuttaminen ei tarkoita sitä, että suunniteltu toiminta poistuu. Aloitteiden kautta saadaan lisää ideoita leikkiin, peleihin sekä vapaan leikin hetkiin. Aloitteista saadaan ideoita sekä vinkkejä tuleviin suunnitelmiin, ja niitä yhdisteltiin toimintaan esimerkiksi tiimipalaverissa suunnitellen. Aloitteiden toteuttaminen punnitaan aina tilanteessa. Jos tarkoituksena on askarrella vaikkapa lintu, ei voi lähteä jumppaamaan, vaikka se olisi aloitteena. Mutta jos jumpassa vaikka haluaisi juosta kuin lintu, silloin aloite on mahdollista toteuttaa.

Resurssit puhututtavat yhteiskunnallisesti ja koskevat koko varhaiskasvatuksen kenttää. Resurssit nousivat esiin myös tutkimuksessani. Mikäli päivä oli täyttä hässäkkää, ei aloitteita pystytä poimimaan, sillä päivä menee perusarjessa selviytymiseen. Jos taas kasvattajilla on aikaa istua lasten kanssa, havainnoida ja keskustella rauhassa, aloitteita nousee todella paljon esille. Mikäli arjessa on kiirettä, ei pysty tekemään ylimääräistä, esimerkiksi rakentaa uutta leikkiä lasten kanssa. Myöskin aika, jolloin lapsi aloitteensa esittää, vaikuttaa sen toteutumiseen. Jos aloite tulee kiireisimpään aikaan aamupäivällä ulos lähtiessä, voi toteutuminen jäädä. Mutta jos aloite tulee, vaikka leikissä, jossa kasvattaja on jo mukana, voi aloite toteutua helpommin. Kiireen tuntu näkyy varmasti suurimmassa osassa päiväkodeja, ja siihen vaikuttavat esimerkiksi lapsiryhmän haasteet, työvuorot, sijaiset sekä toiminnan suunnittelu.

Mediassa käydään keskustelua siitä, että varhaiskasvatuksen opettajat ja hoitajat palavat loppuun, eivätkä jaksaa työskennellä päiväkodeissa. Varmasti yhteiskunnankin tasolla on siis paljon tehtävää varhaiskasvatukseen liittyen. Resurssit heijastuvat toimintaan. Henkilökunnan poissa ollessa käytetään sijaisia. On hienoa, että sijaisia löytyy, mutta sijaiset eivät välttämättä tunne lapsia niin hyvin, että voisivat esimerkiksi poimia lasten aloitteita leikistä ja toteuttaa niitä. Vakituinen henkilökunta on siis avainasemassa aloitteiden vastaanottamisessa ja toteuttamisessa. Toki pieniä, leikkiin ja toimintaan liittyviä

toiveita voivat kaikki toteuttaa ja voi jopa helpottaa toiminnan keksimistä, mikäli lapset antavat ideoita.

Aloitteiden avulla lapset tutustuvat kansalaisvaikuttamiseen. Kun lapset oppivat pienestä pitäen vaikuttamaan, niin he saavat onnistumisen kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja tutustuvat yhteiskunnan rakenteisiin. Esimerkiksi äänestyksellä voidaan valita seuraava leikki, tai yhdessä keskustella siitä, mitä hyviä ja huonoja puolia vaikka jossakin ideassa on ja miten siitä saataisiin sopuisa ja hyvä ratkaisu. Kaikkea ei pysty heti toteuttamaan yhteiskunnassa, eikä päiväkodissakaan, mutta asiat silti huomioidaan ja niistä puhutaan ääneen. Aivan kuten varhaiskasvatuksessa, yhteiskunnassakin, kuten on eri rooleja. Esimerkiksi vaaleissa on esillä olevat ehdokkaat, ja voi myös olla hiljaisempia äänestäjiä. Eli jokaisella on myös oma tapansa vaikuttaa, oli sitten äänekkäämpi tai sivusta seuraaja.

Pohdintaa herättää myös, mikä on tarpeeksi aloitetta kellekin. Nykyään ryhmissä on enenevässä määrin erityislapsia, joiden päivä voi mennä aivan pilalle, jos rutiinit muuttuvat ja tuleekin liikaa vapauksia. Eli riippuu myös lapsesta, missä kohtaa aloitteita tehdään ja miten niitä toteutetaan. Joku lapsi voi tarvita selkeät rutiinit arkeen ja aloitteita voi toteuttaa vaikka vapaassa leikissä, osa lapsista taas voi tehdä aloitteita sujuvasti kesken maalaustuokion. Eli riittävästi aloitteita ei ole kaikille lapsille sama.

Luotettavuuteen liittyy Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen tekemä hanke. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus on tehnyt hankkeen varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisesta. Hanke toteutettiin 91 kunnassa ja siihen osallistui 581 johtajaa, 911 perhepäivähoitajaa, 1772 Varhaiskasvatuksen opettajaa, 2069 Lastenhoitajaa. Tuloksissa 79 % kertoi, että leikkiä havainnoidaan säännöllisesti. 72 % osallistui leikkiin ja 86 % kehitti leikkiympäristöä. Mielenkiintoista oli, että pedagogiikan puutteet korostuivat alle 3-vuotiaiden ryhmissä. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus antoi kehittämissuosituksen alle 3-v ryhmien pedagogiikan kehittämiseksi. (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, 2020, s. 11, 15, 24.) Tämän hankkeen perustella leikin havainnointi on yleisesti hyvällä tasolla monessa päiväkodissa. Sama näkyi omassa tutkimuksessa, leikin havainnointia tehtiin systemaattisesti jokaisessa ryhmässä ja se nähtiin tärkeänä työvälineenä.

Omassa organisaatiossani tätä tutkimusta hyödynnetään pedagogisen toiminnan kehittämiseen. Nyt on saatu otanta siitä, miten menetelmät toimivat, ja miten ne ovat käytössä kyseisissä päiväkodeissa. Tältä pohjalta voidaan kehittää menetelmiä toimivimmiksi, sekä ohjeistaa käytössä selkeämmin. Tiedetään myös, mikä on jo hallussa ja mikä toimii hyvin. Tämän tutkimuksen pohjalta voisi päiväkoteihin tehdä laajemminkin kyselyn tästä esiin nousseilla kysymyksillä ja käyttää myös sitä kehitystyön tukena. Lisäksi tämän tutkimuksen pohjalta nousee mieleen kehitysideoita myös osallisuuden ja vuorovaikutuksen kehittämiseen. Johdannossa viittasin Weckströmin väitöskirjan havaintoihin siitä, että osallisuus ei velvoittavuudestaan huolimatta toteudu vielä systemaattisesti. Pohdintaa herättääkin se, miksi asia on näin. Varhaiskasvatuksessa on monta muutakin velvoittavaa tekijää, jotka toteutuvat, niin miksi osallisuus tuntuu hankalalta. Onko kyse siitä, että aikuislähtöisyydestä on vaikea päästää irti, vai siitä ettei käsitettä tunneta kunnolla. Onko pelkona se, että hallinta pettää, jos kasvattaja ei päättäkään kaikkea valmiiksi. Omassa tutkimuksessani osallisuus toteutui hyvin ja aloitteet otettiin huomioon ja lapset olivat ryhmän jäseniä. Tämän tutkimuksen valossa siis ei voi olla samaa mieltä tuosta, mutta ilmiö on helppo tunnistaa.

Jatkotutkimuksena aiheesta voisi olla esimerkiksi se, miten lapset näkevät aloitteet, eli he olisivat haastattelun kohteena. Mitä he ajattelevat aloitteistaan ja toteutuvatko ne heidän mielestään? Nyt tutkin kasvattajien ajatuksia, joten lasten aloitteet saattaisivat olla hyvinkin erilaisia. Tätä olisi mielenkiintoista tutkia. Lisäksi aiheesta voisi tehdä määrällistä tutkimusta, kuinka moni aloite toteutetaan ja mihin aloitteet liittyvät. Myös vanhempien ajatukset päiväkodin aloitteista olisi kiinnostava aihe tutkia.

Tutkimuksen teko oli mielenkiintoista ja aihe oli lähellä sydäntäni. Lasten osallisuus, vaikuttaminen ja aloitteet ovat tätä päivää, ja niihin on syytä kiinnittää huomiota varhaiskasvatuksen arjessa. Jokaisen kasvattajan pohdinta siitä, mitä juuri minä ajattelen lasten aloitteista ja lapsuuden merkityksestä on tarpeen. On hyvä myös pohtia, vastataanko omassa päiväkodissa tai ryhmässä asiakirjojen vaatimuksiin oikeasti. Yhteiskunnan muutos vaatii muutosta myös varhaiskasvatuksen kasvattajilta sekä johtajilta.

LÄHTEET

- Ahonen, L. (2017). Vasun käyttöopas. PS-Kustannus.
- Ahonen, L. (2017) Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. PS-Kustannus.
- Alasuutari, P. (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. (4.painos). Vastapaino.
- Buckley, B. (2003) Children`s communication skills. From birth to five years. Routledge.
- Helenius, A. & Lummelahti, L. (2018) Varhaiskasvatus perusteita. (2. painos). Books on Demand, Helsinki, Suomi.
- Husu, J. (2004) Tieto, tietäminen ja kasvatuksen tutkimuksen menetelmät. Teoksessa Kansanen, P., & Uusikylä, K. (toim.) Opetuksen tutkimuksen monet menetelmät. (s. 23–32). PS-Kustannus.
- Kalliala, M. (2008) Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Gaudeamus.
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, (2020) Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Tiivistelmät 7:2020
https://karvi.fi/app/uploads/2020/06/KARVI_T0720.pdf Luettu 1.12.2021
- Karlsson, L., Weckström, E., & Lastikka, A-L. (2018). Osallisuuden toimintakulttuuria rakentamassa sadutusmenetelmällä. Teoksessa J., Kangas, J., Vlasov, E., Fonsén, & J. Heikka (toim.), Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa 2: Suunnittelu, toteutus ja kehittäminen. Suomen Varhaiskasvatus ry. 73–99.
<http://hdl.handle.net/10138/310279> Luettu 4.6.2021
- Laine, T. (2015) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Valli, R., & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2.(4.painos, s. 29–51). PS-Kustannus.

- Lehtinen, A-L. (2000) Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa. SoPhi 55. Kopijyvä Kustannus Oy. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6496-2> Luettu 15.4.2021
- Lehtinen, E., Vauras, M., & Lerkkanen, M-K. (2016). Kasvatuspsykologia. PS-Kustannus
- Mansikka, J. (2019) Pedagoginen dokumentointi Reggio Emilian ja jälkistrukturalismin viitekehyksessä. Varhaiskasvatuksen tiedelehti, Journal of early childhood education research, Volume 8, Issue 1 2019, 100–120. <https://jecer.org/wp-content/uploads/2019/10/Mansikka-issue8-1.pdf> Luettu 5.12.2021
- Niiranen, P. (1999) Lasten vuorovaikutuksen havainnointi päiväkodissa. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P., & Ojala, M. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. (s. 234–253). Atena kustannus.
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L., & Ruoppila, I. (2014). Ihmisen psykologinen kehitys. PS-Kustannus.
- Opetushallitus (2018) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Helsinki. Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf Luettu 3.3.2021
- Perustuslaki. (1999) 11.6.1999:731. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> Luettu 3.3.2021
- Roos, P. (2015) Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta. Tampereen University Press.
- Pramling-Samuelsson, I., & Johansson, E. (2009). Why do children involve teachers in their play and learning? European Early Childhood Educations Research Journal. 2009-03-01., Vol.17:1, 77–94.
- Puusa, A. (2020) Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa Puusa, A., & Juuti, P. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. (s. 103–117.) Gaudeamus.
- Puusa, A., & Julkunen, S. (2020) Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa Puusa, A., & Juuti, P. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. (s.189–202). Gaudeamus

- Rintakorpi, K & Vihmari-Henttonen, E. (2017). Tää on meidän maailma! Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Lasten Keskus.
- Rintakorpi, K. (2018) Varhaiskasvatuksen tallentamisesta kohti pedagogista dokumentointia. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia, numero 24. Unigrafia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-3966-5> Luettu 20.7.2021
- Ruoppila, I. (1999). Lasten tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P., & Ojala, M. (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. (s. 26–51). Atena Kustannus.
- Sairanen, H. (2020) Towards relational agency in finnish early years pedagogy and practise. Helsinki Studies in Education, number 96. Unigrafia. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/319741/sairanen_heidi_dissertation_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 5.12.2021
- Singer, E., Nederend, M., Penninx, L., Tajik, M., & Boom, J. (2014). The teacher's role in supporting young children's level of play engagement. Early Child Development and Care, 184:8, 1233–1249. <https://doi.org/10.1080/03004430.2013.862530> Luettu 5.3.2021
- Syrjämäki, M. (2019). Leikkien, havainnoiden, kannatellen. Vertaisvuorovaikutusta vahvistavaa pedagogiikkaa varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia, numero 59. Unigrafia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-5555-9> Luettu 5.3.2021
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2018) Kohti yhteistä lapsikäsitystä. Pulkkinen, L. (toim.) Työpäperi 12/2018. Juvenes Print. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-086-0> Luettu 5.12.2021
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Tammi.
- Turja, L. (2020) Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E., & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. (s. 38–55). PS-Kustannus.
- Varhaiskasvatuslaki 540:2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540> Luettu 1.3.2021
- Venninen, T., Leinonen, J., & Ojala, M. (2010). ”Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi” Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Socca. Työpapereita 2010:3. VKK-Metro.

http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf Luettu 1.3.2021

Weckström, E., Jääskeläinen, V., Ruokonen, I., Karlsson, L., & Ruismäki, H. (2017). Steps together: Children's Experiences of Participation in Club Activities With the Elderly. *Journal of Intergenerational Relationships*. 15:3. 273–289. <https://doi.org/10.1080/15350770.2017.1330063> Luettu 15.10.2021

Weckström, E., Karlsson, L., Pöllänen, S., & Lastikka, A-L. (2021). Creating a culture of participation: Early childhood education and care educators in the face of change. *Children & Society*, 35(4), 503–518. <https://doi.org/10.1111/chso.12414> Luettu 15.10.2021

Weckström, E. (2021) Kertoen rakennettu- toimien toteutettu: Sosiaalisesti kestävä osallisuuden toimintakulttuurin rakentaminen varhaiskasvatuksessa. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology. No 177. PunaMusta Oy. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-4288-3> Luettu 5.12.2021

Yhdistyneet kansakunnat [YK] (1989). Lapsen oikeuksien yleissopimus. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/> Luettu 1.3.2021

LIITTEET

Liite 1: Saatekirje ja tutkimuslupa varhaiskasvattajille

Saatekirje ja tutkimuslupa varhaiskasvattajille

Olen tehnyt päiväkodin johtajan työni lisäksi kasvatustieteen maisteriopintoja Tampereen yliopistolla. Nyt opinnot ovat gradua vaille valmiit. Teen Pro gradu- tutkielmani lasten aloitteiden keräämisestä osana päiväkodin arjen toimintaa. Aloitteilla tarkoitan kaikkia lasten esittämiä sanallisia ja sanattomia toiveita ja ehdotuksia toiminnasta sekä mielenkiintoisista asioista. Olen valinnut menetelmiksi päiväkodissa käytössä olevat menetelmät: kerronnan menetelmä, leikin havainnointi sekä sähköinen työkalu. Näitä menetelmiä käytetään muutenkin päiväkotimme arjessa päivittäin. Haluan tutkia, millaista tietoa nämä menetelmät tuottavat ja miten lasten aloitteita käsitellään. Tutkimus toteutetaan huhti-kesäkuussa 2021. Kahden-kolmen viikon tutkimusjakson aikana ryhmän varhaiskasvattajilla on aikaa kerätä tietoa lasten aloitteista näiden menetelmien avulla. Tämän jälkeen heillä on kaksi viikkoa aikaa toteuttaa lasten aloitteita arjessa. Tämän jälkeen pidän kasvattajille ryhmähaastattelun.

Ryhmähaastattelu pidetään touko-kesäkuun aikana. Keskustelu nauhoitetaan tutkimuksen luotettavuuden vuoksi. Nauhoitusta käytetään ainoastaan aineiston analysointiin. Ryhmähaastattelussa esiin tulleet tiedot käsitellään nimettöminä ja luottamuksellisesti. Osallistuminen sisältää nauhoitettavan haastattelun. Haastattelunauhoja kuuntelee ja kirjoittaa tekstiksi ainoastaan Juulia Palonen, jonka jälkeen nauhat ja muistiinpanot tuhotaan. Keskusteluun osallistuneiden henkilöllisyys ei selviä tutkimuksessa. Haastattelun tallenne, litterointi sekä kaikki tutkimusaineisto tuhotaan tutkimuksen raportoinnin jälkeen.

Olen saanut tutkittavana suullista ja kirjallista informaatiota lasten aloitteiden menetelmistä sekä niiden tarkoituksesta. Tutkimusjaksoon ja haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja minulla on oikeus keskeyttää haastattelu ja gradutyöhön osallistuminen halutessani. Tutkimuksesta pois jättäytyminen ei vaikuta millään tavalla työsuhteeseeni tai kohteluuni työpaikalla. Pois jäämistä ei tarvitse perustella. Allekirjoituksellani annan suostumuksen haastatteluun, haastattelun nauhoittamiseen sekä haastattelumateriaalin käyttöön. Osallistun haastatteluun omasta vapaasta tahdostani ymmärtäen edellä mainitut asiat. Tutkimuksen merkittävyyden kannalta on tärkeää, että mahdollisimman moni osallistuu tutkimukseen.

Lisätietoja tutkimuksesta saat sähköpostilla: juulia.palonen@tuni.fi, Tutkimuksen ohjaajana toimii Jorma Joutsenlahti (@tuni.fi)

Ystävällisin terveisin

Juulia Palonen

Osallistun tutkimukseen

En osallistu tutkimukseen

Allekirjoitus ja
nimenselvennys _____

Liite 2: Saatekirje vanhemmille ja lupa tutkimukseen osallistumiseen

Saatekirje vanhemmille ja lupa tutkimukseen osallistumiseen

Olen tehnyt päiväkodin johtajan työni lisäksi kasvatustieteen maisteriopintoja Tampereen yliopistolla. Nyt opinnot ovat gradua vaille valmiit. Teen Pro gradu- tutkielmani lasten aloitteista ja niiden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa. Aloitteilla tarkoitan kaikkia lasten esittämiä sanallisia ja sanattomia toiveita ja ehdotuksia toiminnasta sekä mielenkiintoisista asioista. Toteutan tutkimukseni huhti-kesäkuun aikana 2021. Huhti-kesäkuun aikana on kolmen viikon tutkimusjakso, jolloin varhaiskasvattajat keräävät lasten aloitteita sekä toteuttavat niitä arjessa päiväkodissa. Tämän jälkeen varhaiskasvattajat kertovat kokemuksiaan haastattelussa.

Lasten aloitteet tulevat ilmi keskustelussa. Aloitteiden sisältö muokataan tutkimukseen niin, että lapset eivät ole tunnistettavissa aloitteidensa perusteella. Anonymiteetti säilyy, koska lasten nimet ja ryhmät koodataan. Tutkimusaineisto hävitetään tutkimuksen jälkeen. Tutkimuksen pääpaino on aloitteissa, eli millaisia aloitteita lapset tekevät, millaisilla menetelmillä aloitteita kerätään sekä miten aloitteita käsitellään päiväkodin arjessa.

Lisätietoja tutkimuksestani saat minulta sähköpostilla: juulia.palonen@tuni.fi, Tutkimustani ohjaa yliopiston lehtori Jorma Joutsenlahti (@tuni.fi)

Palauthan lomakkeen oman lapsesi ryhmään viimeistään perjantaina 9.4.2021.

Ystävällisin terveisin,

Juulia Palonen

Lapsen nimi ja

ryhmä _____

Lapseni saa osallistua tutkimukseen

Lapseni ei saa osallistua tutkimukseen

Huoltajan
allekirjoitus _____

Liite 3: Ryhmähaastattelun kysymykset

1. Miten käytitte tutkimusmenetelmiä?
  - 1.1. Kerronnan menetelmä
  - 1.2. Leikin havainnointi
  - 1.3. Sähköinen työkalu

2. Lasten aloitteiden sisältö
  - 2.1 Millaisia aloitteita lapset tuottavat
  - 2.2. Vaikuttavatko arvot ja asiakirjat aloitteisiin?
  - 2.3 Miten aloitteita valitaan?
  - 2.3 Miten valitaan aloitteiden tärkeys?

3. Aloitteiden pohjalta syntyvät toiminta
  - 3.1 Millaista toimintaa aloitteiden pohjalta syntyi?
  - 3.2 Miten aloitteita hyödynnettiin arjessa?
  - 3.3 Jouduttiinko aloitteita hylkäämään?
  - 3.4 Vaikuttavatko työntekijän vahvuudet aloitteisiin?
  - 3.5 Mitä aloitteille tapahtuu?
  - 3.6 Tunnistaako lapsi omat aloitteensa?

4. Vapaat kommentit tutkimuksesta